

Uitgave Van de Historische Kring Gente, 13e jaargang (2006) nummer 1
Colofon: Voorlaatste pagina

Ganita mare

Voorheen Marktpraat

Deze mare is bestemd voor:

Zie enveloppe/omslag /acceptgiro

historische kring

•villa gannite marca •
ganite •villa gannitae marca in
pago batawa •villa ganneta •ganeta •
villa gannita hubam I •gannitta villa
ecclesia •ganita villa curtis •g
annida locus vel villa •ga
nida •gant •ganit villa
curia •gente •ge
nt •gennit •g
enth in auer
betuwe •gh
ent •gannit
ense oppidi
um •ghend
ghendt •ghe
nti •gaent •
gaendt •ge
nd •gendt •

gente

Vooroorlogse woning in de voormalige Leemstraat. Links: café van de zusters v.d.Velden, later van de familie Braam (Dos van de Bond). Rechts poseert de familie Van der Velden
Rechts om de hoek was een klompenmakerij. Populieren- en wilgenstammen liggen gereed voor verwerking. Op pagina 2 staat wat meer informatie.

Ganita mare

Inhoud 2006-1

- 3 Lezing over lijfstraffen in Gelre.
- 4 Van dambord naar stamboom.
- 5 Jaarverslag 2005.
- 7 Monumentenlijst.
- 8 Het raadsel van de wapenstoelen.
- 9 Nijmegen, oudste stad van Nederland.
- 10 Mensen wensen.
- 12 Ien 't Gendts: Winter ien onze kiendertied.
- 14 stukken en brokken.
- 15 Tuinbouw in Gendt in de crisisjaren. 1929-1941.
- 19 De sprouwejager.
- 21 De puzzelstukjes na de explosie.
- 24 Buurtschap Zandvoort.
- 30 J.G.W.Merkus van Gendt als genie-officier.
- 32. Harmonie en Schutterrij.
- 33. Aanwinsten.
- 34 Reacties van leden.
- 35 Leden en Colofon.

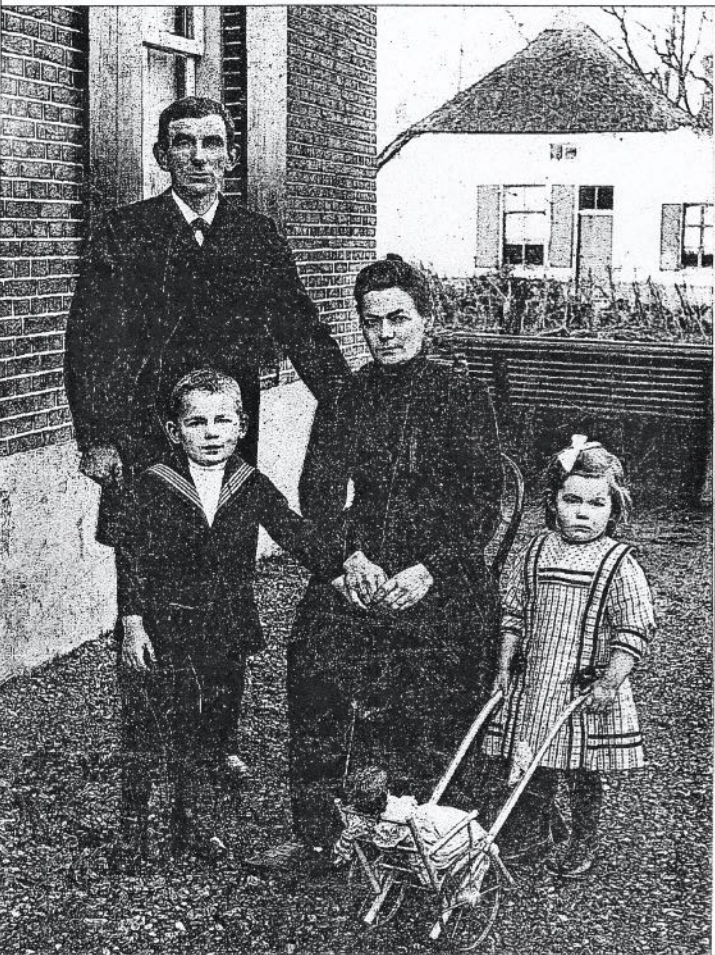
De jaarlijkse bijdrage
 Tegelijk met deze Ganita mare ontvangt u de acceptgiro voor het jaar 2006.
 Het bedrag is gelijk gebleven aan dat van het vorig jaar: € 15.=
 Voor hen die naast het lidmaatschap een abonnement hebben op het jaarboek "Terugblik" van de Stichting Tabula Batavorum, is genoemd bedrag verhoogd met € 6,=. tot € 21.=
 Als u ook "Terublik" wilt bestellen, dan moet u vóór 1 oktober aanstaande even bellen. U bespaart dan minimaal € 2.50. Telefoonnummers staan op de voorlaatste pagina.
 Het lidmaatschap van een huisgenoot blijft € 5.50

op de pagina's 6, 7, 23, 33, 34, 35, 36.

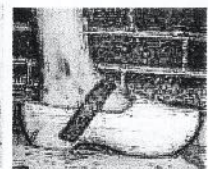
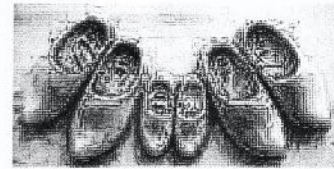
Arnold Braam kwam ons met een bezoek vereren en bracht de foto's mee die op de pagina's 1 en 2 zijn geplaatst. Het gebouw op de voorpagina heeft de oorlog gedeeltelijk overleefd.

Het heeft, naast voor bewoning, dienst gedaan als café, terwijl er aan de noordzijde in een terug liggende werkplaats een klompenmakerij was gevestigd Men had er keuze tussen lage klompen en hoge klompen. Bovendien werden naast klompen van peppelhout, er ook van wilgenhout gemaakt. Deze laatste waren echter wel 10 of 15 centen duurder. Wilgenhout is taaier en neemt minder vocht op dan peppelhout.

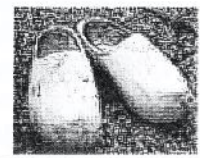
Als men het kon betalen, hadden wilgenklompen de voorkeur. Bij hele dagen op het land of in de wei in ons klimaat, was het verschil, vertelde men ons, duidelijk merkbaar.

De foto hiernaast dateert van ongeveer 1912. Staan: Toon Van der Velden

Zittend: Dina Van der Velden-Burgers
Zontje Wim
Dochtertje Riekie,
(Later mevrouw Braam-van der Velden).

In het witte huis op de achtergrond woonden Piet Rutten met B. Basten.
Later de familie Buurman.

“Lijfstraffen in Gelre”

(Verslag lezing)

Op 25 januari heeft Drs. Dick Schlüter in Villa Ganita een lezing gehouden over lijfstraffen in Gelre. Met een bescheiden opkomst, maar een duidelijk geïnteresseerd publiek, vertelde de heer Schlüter in zijn inleiding dat de doodstraf al sinds de vorige eeuw in ons land is afgeschaft. Lijfstraffen werden al langer niet meer toegepast. In sommige landen is er nog wel de doodstraf en vooral in Arabische landen kent men nog lijfstraffen. De criminaliteit is hierdoor echter nooit verdwenen.

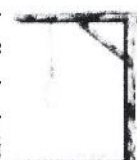
Gods wil

Voor de pauze vertelde de heer Schlüter voornamelijk over de verschillende soorten straffen. Heel vroeger was het Gods wil wie de schuldige werd. Als men elkaar beschuldigde, moesten ze bijvoorbeeld beiden een arm in kokend water houden. De arm werd twee weken ingezwachteld en waren de blaren daarna aan het helen dan was hij of zij niet schuldig; was het ontstoken dan wel. Rond de tijd van Karel de Grote kreeg men het publieksgerecht. Op een omheind terrein kwam men bij elkaar. Dit werd een spanbank genoemd, waarbij een gerichtschrijver aanwezig moest zijn. Naar de grootte van de plaats of de rechten die men had, kwam de Hertog van Gelre, of iemand van een lagere rang om de gerichtspraak te houden. Bij ons in Gendt kwam ‘de heer van Gendt’. Als publiek waren er de vrije boeren, niet de lijfeigenen. De families van beide partijen waren er natuurlijk zeer bij betrokken; met koeien werd de schuld vaak afgekocht om langlopende vetes te voorkomen. Net als nu waren er verschillende rangen: de publieke rechtspraak, het stadsgericht en het hoogste, het hof van Gelre. Bij het hoogericht hoorden de hoge straffen, zoals de doodstraf. Bij vernedering bijvoorbeeld de galg; als de dode moest blijven hangen was dat vooral voor de familie zeer vernederend.

De beul

Na de pauze toonde de heer Schlüter met dia's o.a. een aantal instrumenten die gebruikt werden om een schuldbekentenis te verkrijgen. Nu kwam ook de rol van de beul aan bod en die was niet zo gemakkelijk. De straffen die hij toepaste zoals de roede, geseling, het aandraaien van de duimschroeven en het scheenbeen moesten goed uitgevoerd worden; er mocht geen bloed vloeien. Als de verdachte schuld bekende, moest de beul onmiddellijk met het folteren stoppen. Een goede beul was kundig; hij kon als het slachtoffer bekend had ook helpen.

Hij werd dan vaak geraadpleegd, wanneer de arm uit de kom was getrokken of bij botbreuken. Bij zwaardere straffen als onthoofding moest hij in één keer het hoofd eraf slaan met zijn zwaard. Het kwam voor dat als het niet met een slag lukte, het publiek zo kwaad werd, dat ze hem met stenen bekogelden.

Heksen en ketters eindigden vooral op de brandstapel. Ongeveer rond de 15e eeuw werd dit in ons land zeker ook uitgevoerd in Gelre. Of iemand een heks was, werd bijvoorbeeld getest door ze in gewijd water te gooien. Werd ze opgenomen in het gewijde water dan was het in orde. Bleef ze drijven door bijvoorbeeld een flinke hap lucht (van angst) en de lucht in de opgebonden rokken, dan was ze een heks.

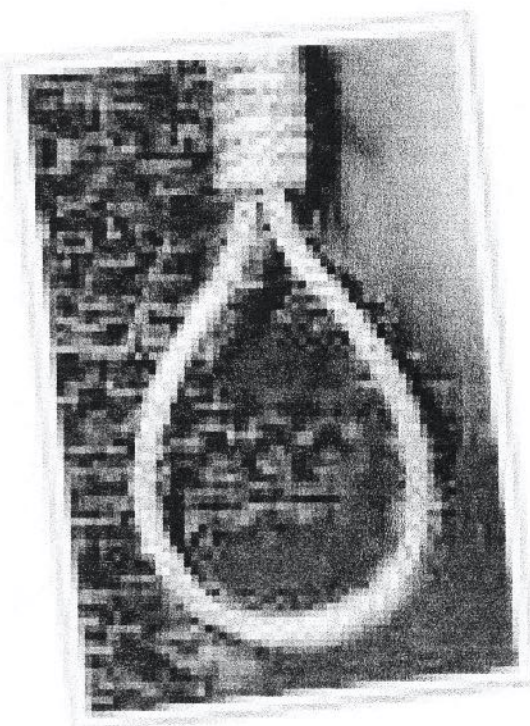
Geen willekeur

Aan het einde waren er nog enkele vragen aan de heer Schlüter. Wat vooral uit de avond naar voren kwam, was dat er beslist niet naar willekeur gestraft werd. Voor elke soort misdaad was een bepaalde straf.

We kunnen wel zeggen dat het interessant was; een leuke lezing.

De voorzitter bedankte de heer Schlüter en memoreerde nog even aan de volgende lezing over genealogie met Willem Rasing op 22 maart.

Ria Schouten

Van dambord naar stamboom.

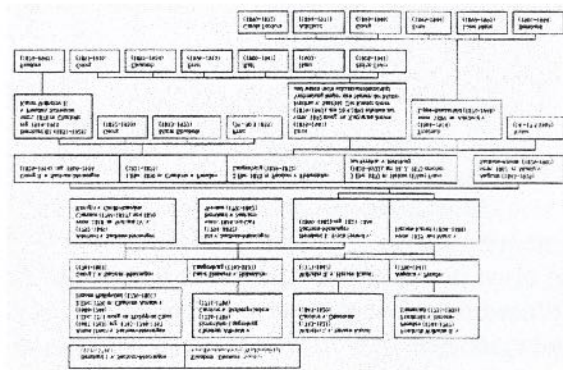
Een wat vreemde titel om over genealogie te praten, toch zal Willem Rasing op woensdag 22 maart om 20.00 uur in Villa Ganita uitleggen wat een dambord met een stamboom te maken heeft.

Op die avond geeft hij op velerlei verzoek weer een lezing over genealogie. Hij zal dan ingaan op in de genealogie gebruikelijke termen zoals stamreeks, kwartierstaat, en parenteel. Hij zal aangeven waar de gegevens te vinden zijn die een aankomend genealoog zoekt. Wat is een persoonskaart, een DTB boek en de inhoud daarvan. De toegankelijkheid van archieven. Een verwijzing naar mogelijke valkuilen waar men snel intrapt als men een onderzoek start.

Ook zijn er diverse mogelijkheden en vele verrassende ontwikkelingen te ontdekken in de archieven. Er wordt gewezen op de mogelijkheid van combineren en reduceren om zo toch achter de identiteit van een der voorouders te komen.

Kortom voor de aankomend, maar ook voor de gevorderde genealoog, een avond om niet te missen. Ook voor niet-genealogen heeft hij nieuws en zij zijn dus ook van harte welkom. Hij zal op die avond namelijk een grote verrassing voor de bezoekers onthullen. Willem Rasing zal iedereen die

de avond bezoekt bij zijn lezing betrekken. Voor

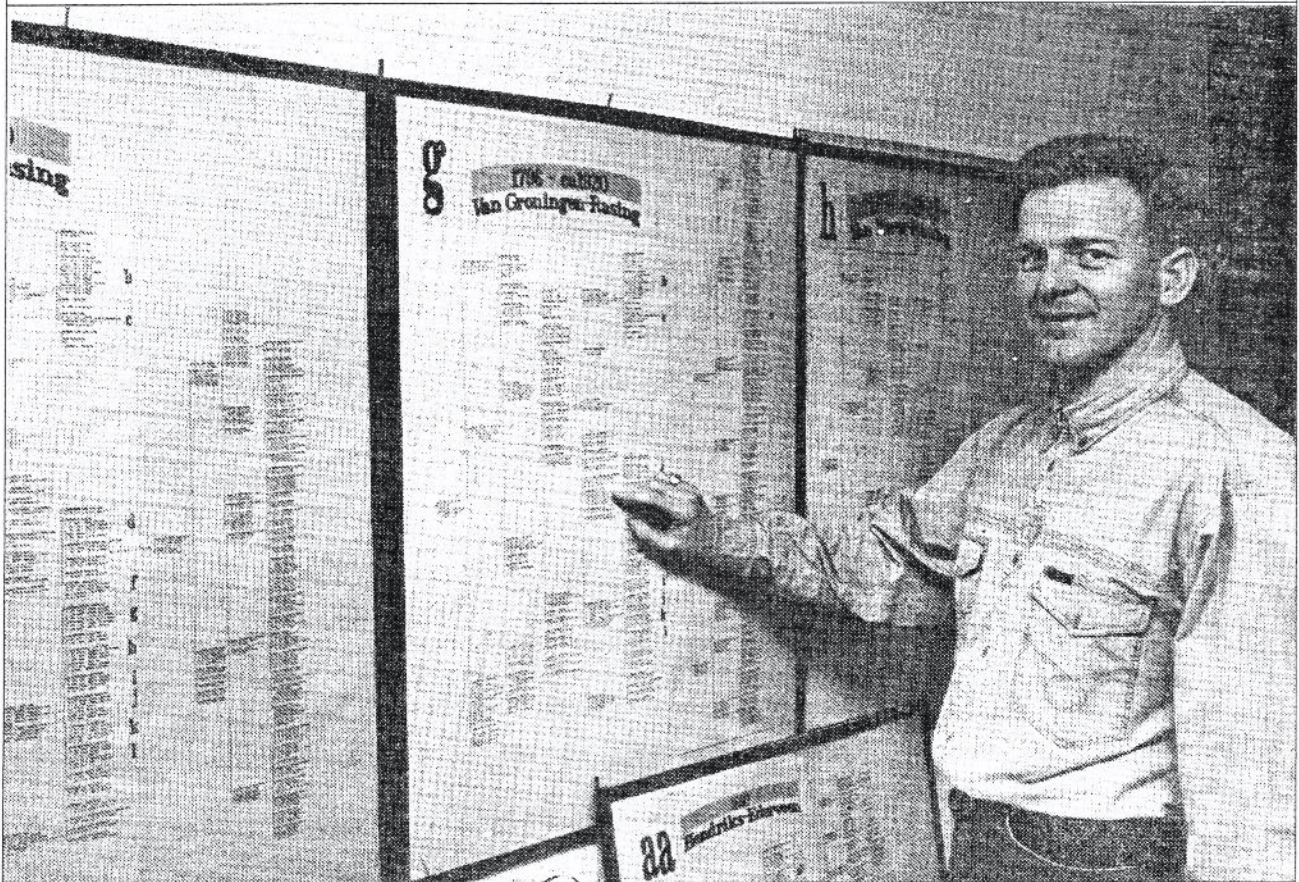

sommigen is die verrassing niet spectaculair en kan zelfs frustrerend zijn.

Die laatste groep wordt dan ook afgeraden om de avond te bezoeken. Zij moeten zich echter wel bedenken dat zijn nooit achter het grootste nieuws van de avond zullen komen.

Is men een beetje geïnteresseerd in genealogie of wil men echt weten waar liggen mijn roots, dan wordt u van harte uitgenodigd op **22 maart om 20.00 uur in Villa Ganita.**

De toegang is als vanouds gratis en de koffie deze keer ook, zelfs voor niet-leden.

Willem Rasing verzorgde al eerder een lezing over genealogie. Een verslag ervan met bovenstaande foto, stond in februari 1992 in de Gelderlander. (foto Jan van Leeuwen)

Jaarverslag 2005

Begin 2005 verhuisden we echt naar Villa Ganita, het voormalige Gendtse gemeentehuis.

We hadden al een voorlopige opening met onze medehuurgers achter de rug, maar 15 januari waren we zo goed als ingericht en hielden we een feestelijk Open Huis voor onze

leden en andere belangstellenden. Een paar dagen later deden we dat nog in het klein over voor onze burens en bewoners van het verzorgingshuis.

Bij onze opening waren de grote vitrines in de hal ingericht met archeologische voorwerpen. Later in het jaar kwam er timmergereedschap voor in de plaats. Vooral met de Open Dag puilden ons kringgebouw uit van de mensen. Een aantal kwam daarom later maar eens terug om op hun gemak alles te bekijken. De foto's van de opening plaatsten wij op de website, die daarna ook het hoogtepunt qua aantal bezoeken over 2005 scoorde. Onze website wordt trouwens in de loop van het jaar steeds vernieuwd en is met een nieuw jasje nog aantrekkelijker geworden.

Bij de opening wilden we een eigen vlag hijsen, maar de digitale aanpassing van ons logo, die daarvoor nodig was, bleek te duur. Toen we later dat jaar daarvoor medewerking van buiten kregen, lukte het toch om een vlag aan te schaffen. In 2006 zal die bij gelegenheid wapperen.

Het duurde even voordat we alle rompslomp van de verhuizing achter de rug hadden. Een tijdlang stond er nog een grondzuiveringsapparaat voor ons gebouw.

De kelder werd ingericht als papierarchief, maar bleef zo vochtig, dat we gedwongen een ontvochttingsapparaat installeerden. Want de grote zolder bleek wegens weinig draagvermogen niet geschikt als archiefruimte. Er waren een aantal kinderziekten, zoals de verwarming, die op openingstijden koud was en op ongebruikelijke tijden warm en we hadden soms last van lekkage.

Groot probleem vormden zoals al gevreesd de financiën. We schrokken van de rekeningen van de Nuon en kregen ook een forse nota gebruikersvergoeding.

Wij kunnen pas echt de balans opmaken na ont-

vangst van de jaarafrekening en aanslag belastingen. Intussen proberen wij waar mogelijk te bespa-

Gendt: 5 december 2005	
Factuurnummer 2005HK1NUON	
Factuur	
Afrekening voorschot Nuon jan t/m dec 2005, Nijmeegsestraat 19	
12 maanden x € 430,12 p/m x 10 % bijdrage HK	€ 516,16
Verrekening eindafrekening factuur 25-04-2005 (zie bijlage) 10 % van € 8.451,59	€ 845,16
Totaal te voldoen	€ 1.361,32
Wij zien graag de betaling binnen 7 dagen tegemoet.	
Met vriendelijke groet, Zonnekinderen	

ren. Wij hebben bijvoorbeeld de gemeente verzocht ons pand niet meer s' nachts van buiten te verlichten.

Bij onze opening kon men in een doos geld depneren voor de aanschaf van fraaie letters met de naam Villa Ganita boven onze ingang. Het opgehaalde bedrag à € 225 is nog niet toereikend. We kijken of het nog gaat lukken als we weten waar we financieel aan toe zijn

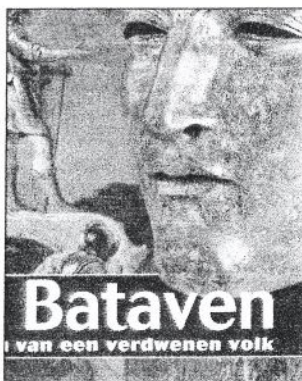
Van het speciale bedrag van de erven fam. Aarntzen bij de opening schaften we meteen broodnodige boekenkasten aan. Van de Steunstichting Gendt Doornenburg kregen we een vitrine voor de raadszaal. Die vitrine toonde eerst een selectie van aan ons geschonken voorwerpen en later oorlogsdocumentatie. Dat hoorde weer bij een grote tentoonstelling ter opluistering van Dodenherdenking en Bevrijdingsdag in de raadszaal. De Oranjevereniging had namelijk onze medewerking gevraagd bij de ontvangst in Villa Ganita van oud-militairen, hoogwaardigheidsbekleders e.d., maar ook van de mensen die die dag een fietsroute volgden. Wij stellen trouwens regelmatig Villa Ganita open voor dorpsfevenementen, zoals ontvangst Schutterskoning, presentatie oorlogsboek Wim Otemann etc.

Vóór de presentatie van zijn boek had dhr. Otemann al in de Leemhof een uiterst drukbezochte lezing over de oorlogstijd in Gendt voor ons gehouden. Een andere lezing, ditmaal in Villa Ganita zelf ging overigens over de Rijn/IJssellinie.

Onze jaarlijkse excursie ging naar de tentoonstelling over de Bataven in het Valkhof museum.

Intussen gingen de gewone

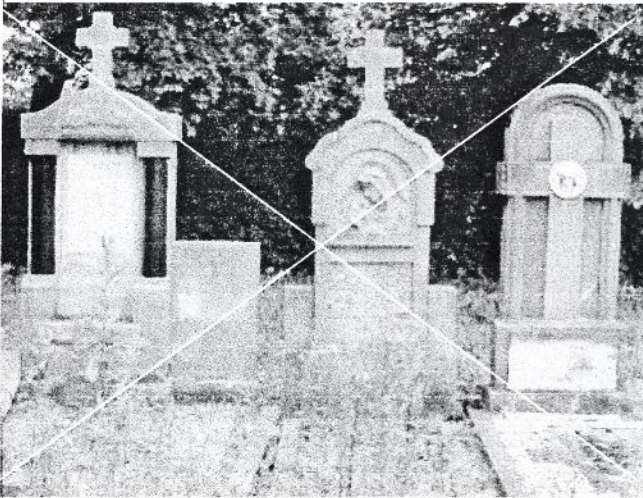
(Vervolg op pagina 6)

werkzaamheden door. Veel genealogische verzoeken en ook speciale vragen over klompenmakers, de steenfabrikant v.d. Made, gebouwen van de architect Sluijmers, symbolen voor burgemeesters-ketting etc.

jWe schreven brieven aan kerkbestuur en B&W en hadden gesprekken met o.a. wijkplatform, politici en bestuurders van verenigingen waarin we aandrongen op behoud van kerk, kerkhof en gebouwen eromheen. Een teleurstellend resultaat. De politiek kiest voor 'ontwikkeling met behoud', een vage term, terwijl men, zoals de monumentencommissie wilde, een duidelijk signaal had kunnen geven door het rijksmonument of gemeentelijk monument te laten worden.

We streden een verloren strijd voor behoud kerkhof, o.a. met een handtekeningenactie tijdens het Kersenfeest. Wel 200 handtekeningen verzameld, waarvan 19 van mensen die daadwerkelijk actief het kerkhof wilden onderhouden. Maar geen resultaat. Ontruiming volgde. We hadden tevoren al wel een inventarisatie opgesteld van alle voor het Gendtse verleden belangrijke personen, die daar

liggen en hopen dat enkele bijzondere graven terugkeren.

Tijdens het Kersenfeest hadden we een Bevrijdingstentoonstelling (2^e WO 60 jaar geleden) en met Open Monumentendag in Kasteel Doornenburg een tentoonstelling met het thema religie. Voor Open Monumentendag hadden we de kerken en kapelletjes in onze gemeente geïnventariseerd, hun medewerking gevraagd en ondersteund met advies. Voor die dag documentatie en vlaggen afgeleverd.

De Hervormde Kerk in Gendt kreeg onze video-film "50 Jaar in en om de Hervormde Kerk" en onze tentoonstelling van de restauratie.

We werkten mee aan de folders van TRIP, leverden informatie over kunst en gebouwen aan diverse

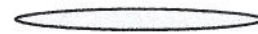
personen en deden voor nieuwbouw suggesties voor namen op basis van oude veldnamen.

We waren o.a. bij jubileumbijeenkomst kring Slijk-Ewijk, nieuwjaarsreceptie, sponsoractie Super de Boer, opening TRIP winkel. Wij nomineerden een vrijwilliger van het jaar. We hebben vertegenwoordiging in straatnamencommissie, monumentencommissie, Cultureel Historisch Platform, Cultureel Platform, klankbordgroep Dorpsvisie en commissie Open Monumentendag.

Eind 2005 zijn alle eigenaren van Gendtse monumenten aangeschreven en kan de definitieve lijst een feit worden. We ontvingen verder groepen schoolkinderen en ouderen in ons gebouw en hielden zelf soms een lezing elders. Eigenlijk is het teveel om op te noemen. En dit alles op vrijwillige basis, terwijl de subsidie steeds minder wordt. Gelukkig hebben we een behoorlijke groep vrijwilligers waarop we terug kunnen vallen. Zo is er sinds enige tijd weer een groep bezig om een stuk archief van het Polderdistrict, dat we kregen, voor Gendt uit te sorteren.

We hebben trouwens besloten dat we in de toekomst meer documentatiecentrum dan museum willen zijn. Dit in verband met plaatsgebrek. Dat houdt in dat wij nog wel handzame, oude Gendtse voorwerpen blijven accepteren voor een incidentele tentoonstelling, maar dat we ons vooral richten op het verzamelen van documenten. Daaronder vallen ook foto's, bidprentjes etc. Daarin kunnen we toch het meest voor de Gendtse inwoners betekenen. Uit bovenstaande opsomming moet haast wel geconcludeerd worden dat we daar ons uiterste best voor doen.

Yvonne de Boer.

ARCHIEF

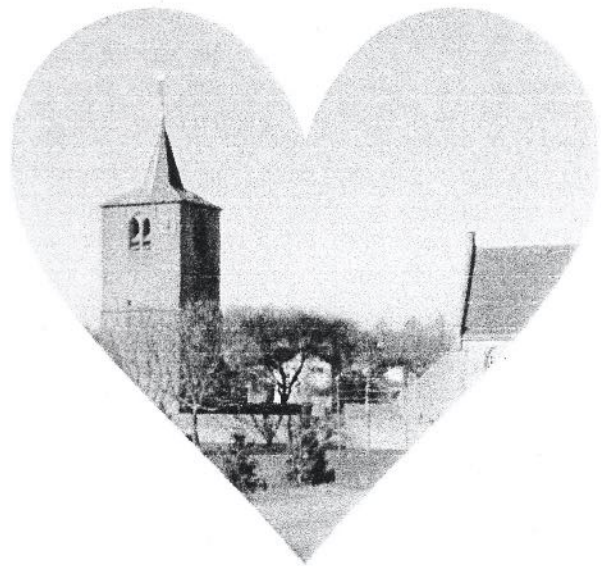
De archivaris van een oude maasstad verspreidt de volgende vacature: "Wij vragen sympathieke medewerkers met kennis van verouderde tekstprogramma's. We bieden een geregistreerd klimaat, stoffige omgeving, weinig vrije tijd, oude loonsvoorwaarden. Kennis van ezelsoren en boekenwormen vereist. Handgeschreven sollicitatiebrieven kunt u deponeren in de brievenbus naast de ingangseur."

Monumentenlijst

De monumentencommissie heeft een half jaar geleden bepaald, welke gebouwen in Gendt officieel monument kunnen heten. Daarvoor zijn die gebouwen uitgebreid van buiten en binnen bekeken en beschreven. Soms lukte dat binnen bekijken niet, omdat de eigenaar dat niet wilde. Een aantal gebouwen is bij dat bekijken van de lijst afgevoerd, omdat er intussen teveel aan veranderd was. Er blijven ongeveer 25 panden over en ook enkele woningbouwcomplexen. Maar net als je denkt dat de lijst compleet is, kom je weer een gebouw tegen, dat intussen ook de leeftijd heeft bereikt, dat het misschien wel in aanmerking komt. Dus kan het lijstje over enkele maanden misschien wel met een paar nieuwe gebouwen uitgebreid worden. Er zullen na overleg met de eigenaar misschien ook monumentale gebouwen van afgevoerd worden. Want de monumentencommissie kan wel vinden dat iets een gemeentelijk monument moet worden, de eigenaren of de gemeente zelf kunnen het daar wel eens niet mee eens zijn. Als ze op goede gronden hard kunnen maken, dat het gebouw niet op de lijst hoort, dan wordt dat gebouw afgevoerd. Dit is bijvoorbeeld het geval met de kerk. Het kerkbestuur wil niet dat de kerk op de monumentenlijst komt. Zij hebben aangevoerd, dat de staat van onderhoud te slecht is en de gemeente gaat daarin mee. B&W hebben onlangs gekozen voor "ontwikkeling door behoud". Zij willen de plannen

van het kerkbestuur niet torpederen, door het predikaat "gemeentelijk monument" af te geven, maar willen samen met de kerk het gebied in en om de kerk ontwikkelen. Hoeveel gebouwen er dus echt monument worden, hangt op dit moment af van de mee- of tegenwerking van de eigenaar. Het kan zelfs tot een juridische procedure komen als de eigenaar de monumentenstatus onterecht afwijst en de monumentencommissie en gemeenteraad het daar niet mee eens zijn. Op het moment dat bekend is welke panden in Gendt officieel monument zijn, zullen we in Ganita mare het lijstje publiceren. Het kan dus nog even duren.

Yvonne de Boer

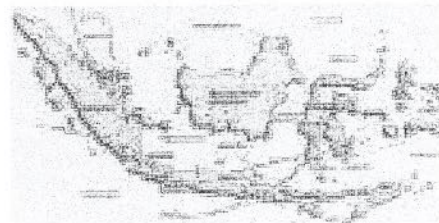

Tussen een stapel papier dat we aan het sorteren waren, vonden we een gedicht, met potlood geschreven op een sterk vergeelde achterzijde van een formulier, waarop distributiebonnen door winkeliers geplakt konden worden, ter verkrijging van nieuwe voorraad.

Kennelijk afkomstig uit Indonesië in de 2e helft van de jaren veertig uit de vorige eeuw, ten tijde van of na de politionele acties

Maar toen de dienstijd verlopen
Teekende ik er zes jaar bij
Omdat ik haar zoo goed vertroude
Gaf ik er al mijn Centen bij
Maar zij is dadelijk van mij gaan vluchten
O heereje O wat een Spijd
Nu zit ik mij eigen dood te treuren
Met De Kinderen van die zwartenmeid

In 't mooien Inselinde
In 't mooien Warme land
Waar al die Palmen boomen bloeide
Bemind ik een meisjes hand
Ik had nog wel een liefje in Holland
Daarvan had ik groote spijd
Maar ik dag toen bij me zelfen
Ik heb nog een mooien zwarte meid

Ik stuurde mij portret naar Holland
Al naar mij oude liefje toe
Aldaar ik opstond met mijn zwarte
En mijn Kleine Kakeedoe
Zij heeft mijn dadelijk teruggeschreven
't Is gedaan ik maak't uit
Maar ag ik dag toen bij mezelfen
Ik heb nog een mooien zwartemeid

In 't mooien Inselinde
In 't mooien Warme land
Waar al die Palmen boomen bloeide
Bemind ik een meisjes hand
Ik had nog wel een liefje in Holland
Daarvan had ik groote spijd
Maar ik dag toen bij me zelfen
Ik heb nog een mooien zwarte meid

Het raadsel van de wapenstoelen

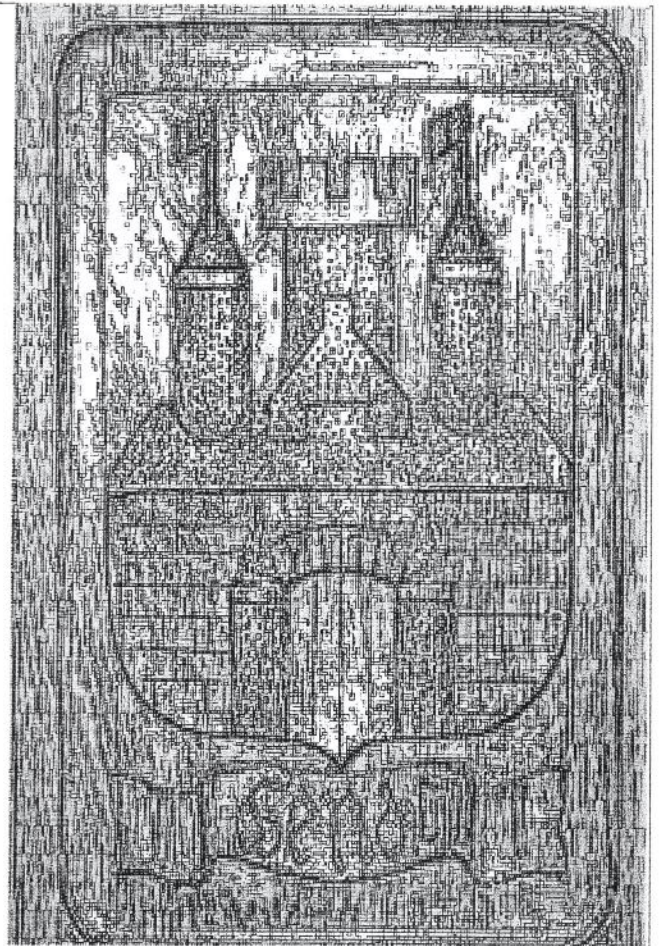
In de laatste Ganita Mare vroegen wij om een reactie van onze lezers. Wie wist wat meer te vertellen over twee houten stoelen die recent op Internet te koop waren aangeboden. De ene had in de rugleuning het gemeentewapen van Gendt, de andere het wapen van Nieuwpoort. De Gendtse stoel was gekocht door een inwoner van ons dorp, dhr. Vincent van Meekeren. Het andere exemplaar met het wapen van Nieuwpoort was intussen door de Historische Kring Nieuwpoort voor eigen gebruik aangeschaft. Om een indruk te krijgen van het uiterlijk van de zogenaamde 'wapenstoelen' waren er nog wat foto's bij afgedrukt.

De vraag die wij aan de leden stelden, was of ze die stoel ooit eerder gezien hadden en of ze wisten wat de reden was van juist deze twee gemeentewapens. Wat heeft Gendt met Nieuwpoort te maken? Wij zelf zagen geen verbinding en ook de vereniging in Nieuwpoort kon er desgevraagd niks zinigs over zeggen. Ze hadden zelf al naspeuringen gedaan en waren niet dicht bij een oplossing gekomen. Ze hielden zich daarom aanbevolen als wij de uitkomst zouden weten.

De Nieuwe Krant las ons verhaal in Ganita Mare en sprong erop in. Ze vonden het journalistiek een interessant gegeven en zij probeerden het raadsel van de wapenstoelen in hun uitgave onder de aandacht van een breder publiek te brengen. Daarop kwamen er uiteindelijk twee reacties.

Een ervan was van ons lid Peter Langen. Hij vertelde dat er ooit een aantal stoelen in het gemeentehuis van Gendt hadden gestaan die voorzien waren van het gemeentewapen. Toen de raadszaal opnieuw ingericht werd, werden deze stoelen aan de Scouting geschonken. Ter lieverlee zijn die uiteindelijk opgeruimd. Enkele schijnen zelfs aan een kampvuur geofferd te zijn, toen de leiding even afwezig was. Exit stoelen. Dit verhaal was ons bekend. Enkele oud-leden van Scouting hadden ons al verzekerd, dat dit een ander type stoel was.

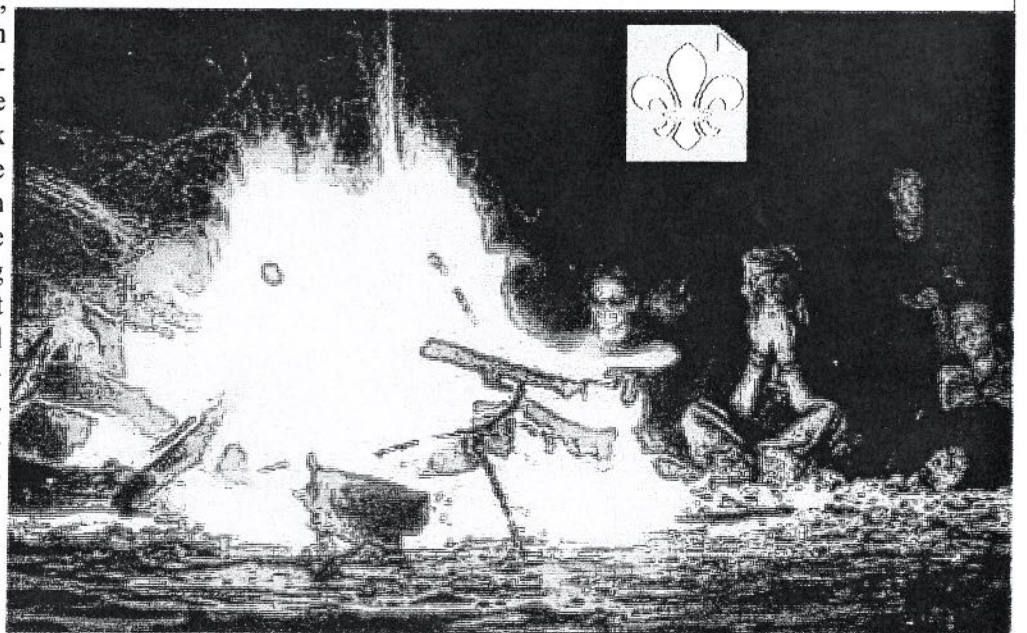
Ook een andere, ingezonden brief bracht geen oplossing. Ver-

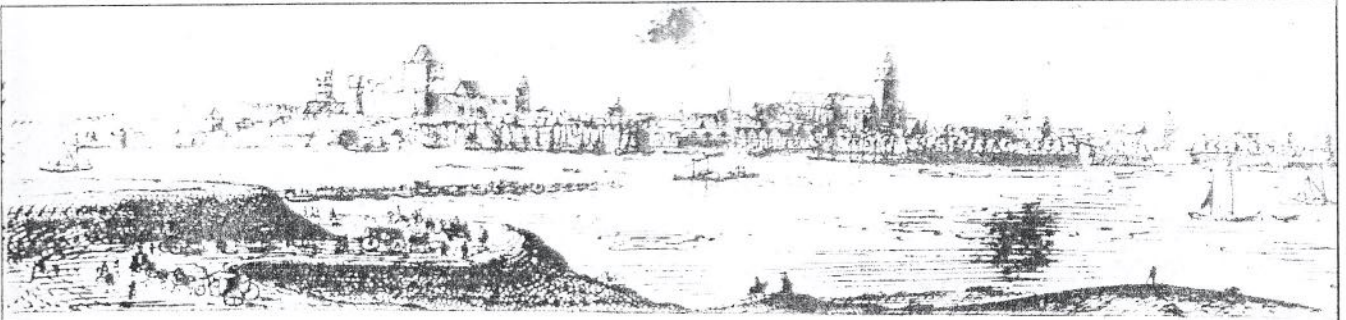

wezen werd naar de gemeentebode en badmeester Teun Demon uit Huissen, die zo'n 50 jaar geleden als hobby een stoel met het gemeentewapen van Huissen gemaakt had. Maar hoe die eruit zag en of hij ook andere stoelen getimmerd had, bleef onvermeld. Al bij al blijft het ons een raadsel.

Wordt vervolgd?

Yvonne de Boer

Gezicht op de stad vanuit Lent, anoniem, 17de eeuw.

Nijmegen oudste stad van Nederland

Het zal niemand ontgaan zijn, dat Nijmegen zich erop beroept de oudste stad van Nederland te zijn. Vorig jaar is het feit dat Nijmegen meer dan 2000 jaar bestaat op verschillende manieren feestelijk onder de aandacht gebracht.

Een groot succes was de expositie van de miniaturen van de gebroeders Van Limburg in het Valkhof museum. De opvolger van deze tentoonstelling heet gewoon "Nijmegen, oudste stad van Nederland" en is nog tot begin mei te zien. Deze tentoonstelling vormt de finale van de festiviteiten.

Deze tentoonstelling richt zich vooral op het Romeinse verleden van Nijmegen; niet verwonderlijk, omdat de archeologische voorwerpen uit deze tijd ook tot de meest interessante van heel Nederland behoren.

Ook de bijbehorende catalogus richt zich net als de expositie vooral op de krenten in de pap. Je ziet de fraaiste stukken uit de collectie, gepresenteerd in mooie vitrines en de rode loper die de toeschouwer langs alle voorwerpen voert, stopt even bij plekje waar zowel oud als jong interactief met het verleden bezig kan zijn, door zelf een computeranimatie te starten.

Door archeologisch bureau Pansa zijn verschillende reconstructies gemaakt van de resten van Romeinse gebouwen die op het zogenaamde "kampdorp", d.w.z. de legerplaats op de Hunerberg aangetroffen zijn. Door die reconstructies zie je hoe het gebouw er vroeger uitzag en kun je door de computeranimatie als het ware erin rondwalen. Een heel aparte ervaring.

In een hoekje van de tentoonstelling is een soldatenbarak ingericht, zoals die op het kampterrein in groten getale aanwezig waren. Een vrij kleine kamer met verschillende stapelbedden en schunnige teksten en tekeningen op de muren. Zo moet het geweest zijn... De catalogus biedt een beknopt overzicht van de huidige stand van zaken. Al het onderzoek van de afgelopen jaren is samengevat. Zo wordt duidelijk waar voor het eerst de Romeinen in Nijmegen zich stationeerden, nl. rond 16 v. Chr. op de Hunerberg.

Enkele jaren later kwam er een kleiner kamp op het Kops Plateau tot ca. 70 na Chr. Hier zou misschien de legerleiding gehuisvest geweest zijn of een ruitereenheid. Door de opstand o.l.v. Julius Civilus van de Bataven kwam er een eind aan. Daarna kwam het

Tiende Legioen naar Nijmegen om de orde te handhaven en dit vestigde zich weer op de Hunerberg tot de tweede helft 2^e eeuw. Vanaf het begin van de jaartelling was er intussen een stad van de Bataven direct aan de Waal ontstaan, zo ongeveer in het huidige centrum van Nijmegen. Na de opstand werd op de plaats van het Waterkwartier een nieuwe stad gesticht, Noviomagus. Die werd in latere eeuwen in een tijd van chaos en gevaar verlaten en aan het begin van de vierde eeuw bouwden ze weer een vesting op de oude plaats, het centrum van Nijmegen, ook weer Noviomagus geheten.

Rondom het Valkhof zijn veel graven uit de 4^e eeuw gevonden, maar op het Valkhof zelf heeft vrijwel geen archeologisch onderzoek meer plaatsgevonden. In de Burchtstraat werd enkele jaren geleden een loden sarcofaag opgegraven en van het geraamte van de "Loden Lady" erin is door een Engelse expert een reconstructie gemaakt. Zo is net als daarvoor gebeurde bij Rowena, het meisje van Nulde, van haar gezicht een natuurgetrouwe afbeelding gemaakt, waardoor je een indruk kunt krijgen hoe deze dame er vroeger ongeveer uitzag. Want net als bij het meisje van Nulde en bij een compositietekening gaat het om niet meer dan een indruk. Er is dus met veel moderne snufjes gewerkt om de tentoonstelling interessant te maken.

Het is wel jammer, dat de tijd na de 4^e eeuw bijna niet aan bod komt. Men wijt dit aan het feit dat er op het Valkhof niet veel onderzoek is gedaan en dat de oude sporen wel voorgoed uitgewist zullen zijn door de bouw van de Valkhofburcht, het uitgraven van de Voerweg en het slopen van de burcht. Daardoor komt het Nijmeegse verleden onder Karel de Grote, die op het Valkhof zijn paleis moet hebben gehad, niet naar voren. Van het Middeleeuwse Nijmegen horen we verder ook niet veel, net zomin als van de vele wetenschappelijke visies die ten opzichte van Nijmegen nogal eens botsen. Ik noem bijvoorbeeld maar eens de stelling van de vroegere stadsarchivaris Delhaye, dat Karel de Grote nooit in Nijmegen geweest is en dat het Franse Noyons bedoeld is. Als je echter Einhard, de biograaf van Karel de Grote leest, wordt duidelijk gesproken van Noviomagus, dat aan de Waal ligt. Voor een compleet overzicht van 2000 jaar Nijmegen, zul je dus de driedelige stadsgeschiedenis van Nijmegen moeten aanschaffen, die ook vorig jaar verscheen.

Yvonne de Boer

Mensen wensen

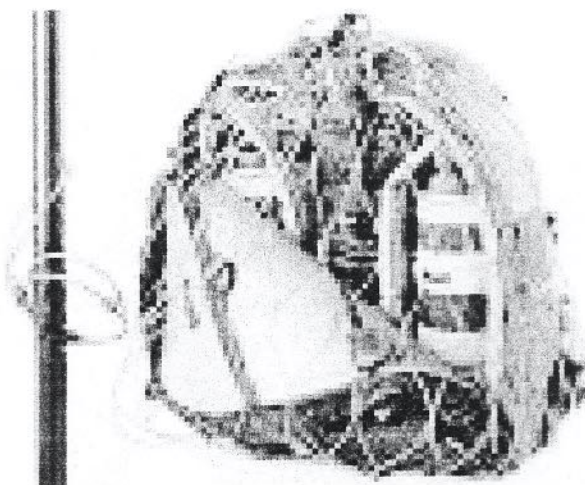
Onze filmavond werd door pech achtervolgd. Een kijkje achter de schermen.

In september stelden we het jaarprogramma samen met daarin een filmvertoning. Een avond met wat filmpjes uit ons archief. Uut de ouwe deus zogezegd. De datum was gauw vastgesteld en Cas Kruip stelde zijn zaal en apparatuur beschikbaar, zodat wij de filmpjes op een groot scherm konden vertonen. De keuze uit onze voorraad was moeilijker. Als je alleen heel oude films vertoont, van voor of net na de 2^e WO, trekt dat bijna alleen bejaard publiek.

De meeste mensen komen toch om iets bekends van vroeger te zien. Er moest dus ook wat jonger materiaal bij komen. Wat lette ons om een aantal filmpjes opnieuw en dan digitaal op te nemen? Voordeel ervan is beter beeld en montage in iedere gewenste volgorde. Tijd genoeg tot november, dachten wij. En ook genoeg oude projectoren op zolder, zo'n vijf.

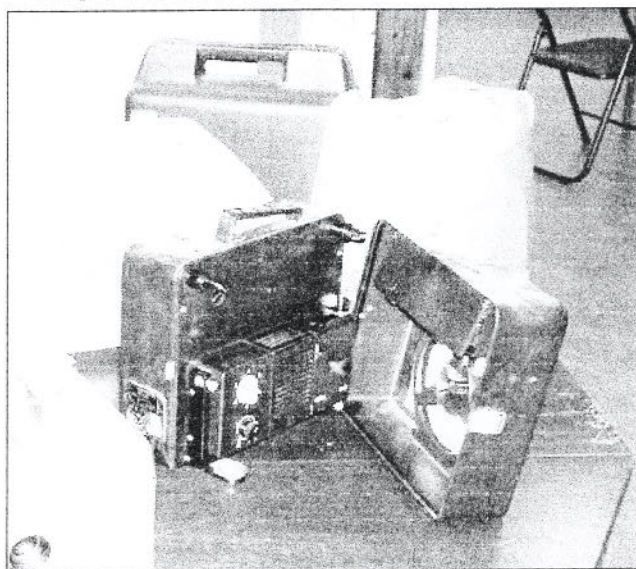
Op een maandagavond werden ze van zolder gehaald en stond er nieuwe apparatuur om die projectie digitaal op te nemen klaar. Wat bleek echter, geen enkele oude projector werkte meer. Bij de een was de lamp kapot, een ander was alleen geschikt voor 16mm film, een derde beschadigde de film, etc. Kortom, aan alles mankeerde wat. Tot overmaat van ramp bleken een aantal filmpjes ook stuk. Onze filmoperator, Ben Cornelissen, nam de taak op zich om eerst alle filmpjes eens van een lange aanloopstrook te voorzien en de kapotte filmpjes te plakken.

Toen dat klaar was, werd er op een maandagavond een nieuwe sessie gehouden. Ditmaal met een andere, werkende, projector, die ons door ons door een bestuurslid geschonken werd. Een paar minuten ging dat goed, totdat bleek dat het beeld op de digitale opnameapparatuur begon te flikkeren. Het probleem leek gemakkelijk te verhelpen; alleen de snelheid moest iets bijgesteld worden. Alleen bleek dat 'iets' juist niet te kunnen. Die projector had maar 2 snelheden, te langzaam of te vlug. Een ander bestuurslid ging gauw op en neer om zijn oude projector van stal te halen die een knop had om de snelheid traploos te regelen. Ook die weer geïnstalleerd en ... geen beeld. Lamp kapot? Weer op en neer voor een

nieuwe lamp. Prima lamp, alleen geen beeld. Bij nameten bleek er ergens een los contact te zitten, maar waar?

De avond was weer om zonder enig tastbaar resultaat. Besloten werd nog maar eens alle projectoren op hun mogelijkheden te bekijken om te zien wat te repareren was. Een ervan was prima geschikt, was qua snelheid traploos instelbaar, maar had een kapotte lamp, waar moeilijk aan te komen zou zijn. Maar de rubriek Mensen Wensen in De Gelderlander is er niet voor niets. Hierin kun je iets speciaals vragen of aanbieden, waar normaal niet makkelijk aan te komen is. En eigenlijk moet dat zonder winst oogmerk. Nauwelijks gemaïld of de volgende dag stond juist Mensen Wensen er weer eens in; op de gewone plaats achter de voorpagina. Alleen niet met onze vraag om een bepaald type spiegelreflexlamp voor de Elmo projector. Balen. Echter niet

getreurd, want intussen belde radio Lingewaard met de vraag om een toelichting op onze filmavond. Wat zou er vertoond worden? We hadden al besloten om een oude videoband met diverse scènes van na de oorlog in reserve te houden als heropname niet zou lukken, net als die van de braderie

.Een van de dagen daarna ben ik op afspraak maar naar Druten gereden, naar een weduwe die op zolder nog een gratis projector had die geschikt leek. Na de dood van haar man werd er nooit meer gebruik van gemaakt. Ik werd alleraardigst ontvangen, de projector werd aangesloten, beantwoordde aan het doel en deed het fantastisch. Perfect. Dezelfde avond showde ik trots onze nieuwe aanwinst op de kring. Liet zien hoe die van langzaam naar harder kon. Alleen werd de ochtendsnelheid niet meer bereikt. Na een paar keer proberen verspreidde zich een vreemde geur. Bovendien kringelde een dun rooksliertje traag omhoog. Een nieuwe aanvulling dus voor onze alleen maar show exemplaren

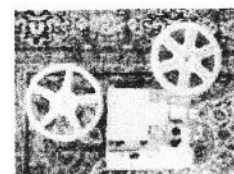
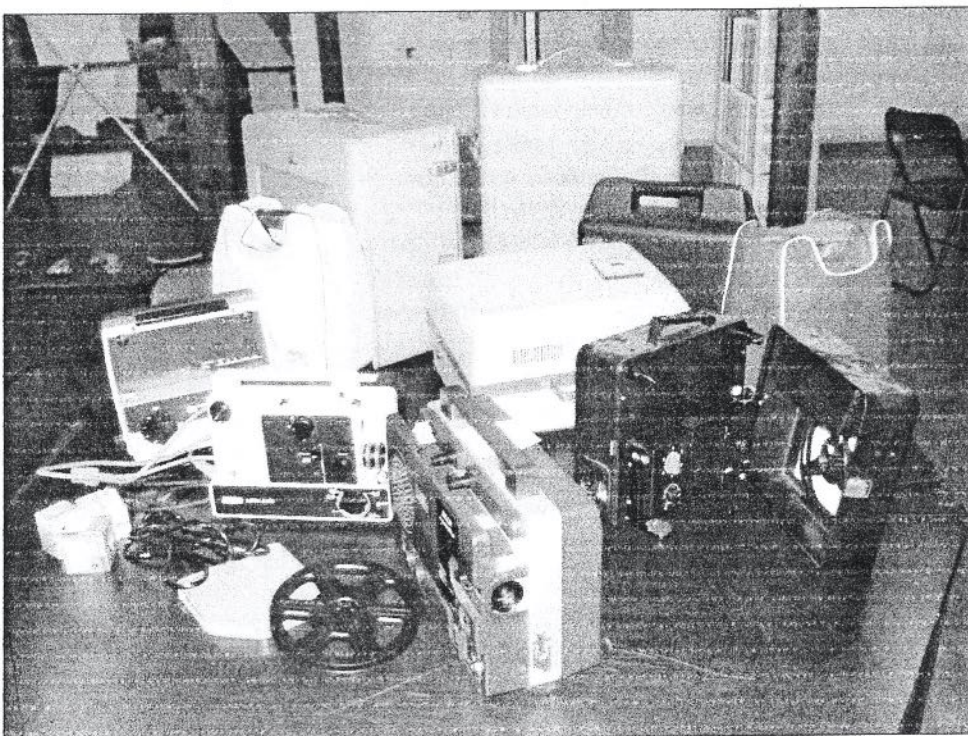
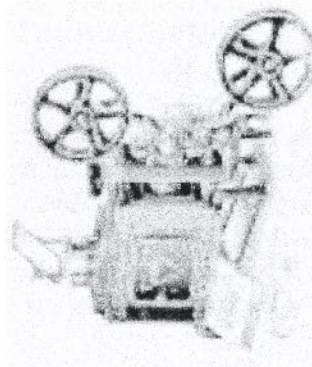
Kort voor onze filmavond naar 's Heerenberg gegaan en een gloednieuwe ouderwetse lamp op de kop getikt. We kunnen dus weer aan de slag; alleen lukte dat niet meer voor de filmavond. Dat hield in dat meer dan 120 mensen die avond in De Klok een paar keer een stukje film van slechte kwaliteit snel doorgespoeld kregen. Het was zoals onze voorzitter al zei: "Niet omdat u het niet mag zien,

maar omdat u het niet zult willen zien". De vertoning was een groot succes, alleen waren we na afloop minder blij. Iedereen moest namelijk in een mandje bij de uitgang geld voor de genoten koffie of thee deponeren. Uiteindelijk bleek er een tekort van € 80, dat onze penningmeester bijgepast heeft. We kunnen ons niet voorstellen dat De Klok zich zo vergist heeft in het aantal uitgeschonken kopjes, noch dat er zoveel mensen niet betaald hebben. Er moet dus iemand de eigen kas gespekt hebben. Helaas zullen we dus voortaan beter moeten controleren op betaling. Want dat zo'n succesvolle avond in de toekomst met andere filmpjes herhaald gaat worden, is zeker.

Hebt u nog oude 8 of 16 mm filmpjes in de kast van Gendtse gebeurtenissen, gebouwen of personen, doe ze niet weg, maar doe ze over aan de H.K.G. We hebben nog steeds een projector die ze vreet, maar nu ook weer een die er weg mee weet, zodat er in het vervolg meer mensen van kunnen genieten. Zoals u hierboven kunt lezen, kunnen we

intussen ook een keer een tentoonstelling van filmprojectoren houden. We hebben er inmiddels nog een bij gekregen die alleen reparatie aan de "V-snaar" behoeft. Ook die werkt weer. Zo zie je waar zo'n avond goed voor kan zijn.

Binnenkort ben ik een paar daagjes alleen. Het zou wel eens stil kunnen worden. Ik denk nog na over een oproepje in Mensen Wensen. **Yvonne de Boer**

Ien 't Gendts: Dink t'r aon: Rustig, hardop leze, dan geet 't aorig goed en ku'j 't bès volge.

Winter ien onze kiendertied

(Inleiding en schuuns getypte tekst is van Harrie Scholten.)

Riet Berends-Peters vetèlde op 'n woensdagmerge bij de Hiestorise kring ins over sni'j ien de winter. Ze was zo enthousiast aon de geng, da'k zei. A'j dat us op wil schrieven, dan zal ik 't ien 't Gendts vetaole um ien Ganita mare te zette. Toenck de teks kreeg, zei ze, dat ze 't same mè Lida van Merm-Wegh gedaon ha. Zo is 't gekooome, zou Wim Sonneveld gezeid kunne hèmme.

Ien onze jonge jaore wònden wi'j in de Schòlstraot, laoter St. Maartenstraot en van Halstraot. De bjuurt waar wij wònden wier kort nor den oorlog, tussen 1946 en 1948, gebouwd. We wònden dor mè grote huushouwes en hadden veul schik met mekaor. Aon de Schòlstraot ('t achterste blok, zoals wi'j 't nuumden), grensde de bongerde van Nienhaus en Mielder, wor we zommers kjèrse mochte rapen mèd alle blage uut de hele bjuut.

Ik kan me nog vur de gees haole dawwe ien de grote vakantie same schòltje spulden. Een van de families had een lerares aon schòl en van ur kregde we zo now en dan wa ouwe leerboeke. Iemand had ok ouwe schòlbanke; die wiere achter mekaor gezèt; wa stoele of kiste durbi'j en dan was de schòl kompleet.

Ien de winter as ter veul sni'j was gevalle, zoas dur ien de jaore 50 'n por ware, stonden we 'smers vroeg op en giengde we om kwart voor acht naar de kiendermis, dan hard lopen uit de kjèrk nor huus om te ète en um half nege zate we ien de klas op school. Dat viel um den donder

nie mee met zovvel sni'j. Bi'j de zogenuumde noodkjèrk, wor we hèn en wèrum nèvenop moeste, lag dan veul opgeweide sni'j. Kleine kiendere zag je dan hòs nie mèr lope ien die hoge berge sni'j.

(Tusse twee hòskes: De Schòlstraot liep ien de beginjaore vanaf de Durpstraot, nève de noodkjèrk op, richting kapelleke, dat t'r toe nog nie ston.)

Vandaag aon de dag zouwe zègge: tussen Providentia en bieb.

De kruuskes op 't kaartje geven onder 't kattelieke en bove 't pruttestanse kjèrkhof aon. Allebei zien de now wèg.

's Middags uit schòl mochten we bi'j uitzondering mekaor mè sni'j wasse. Ge kreeg t'r wel een schraol gezicht van en natuurlijk heel kouwe vingers. Grote sni'jpoppe kwamen dur ien de straot te staon. De vròllie rolden kleindere bullekes sni'j en de jongens zurgden vur de grote. Die wiere op mekaor gezèt en dan was de sni'jpop klaor.

We kregen een ouwe sjaal en een hoewd, een por eierkaole vur de oge en een wortel vur de neus en dan leek het heel wa. Ok zurgden de grote jongens dat er slibberbaonen wiere gemak. Da deje ze op klump. De sni'j wier goed aongestamp en dan mosten ze flink hèn en weer slibbere tot de baone glad genoeg ware. Eén grote slibberbaon vur de jongens en gròttere vròllie en een kleinere vur de rest van de blage. Umdat er zwat nooit een auto in de straot kwam was dit meugelijk en ok omdatter ok nie wier gestruijd.

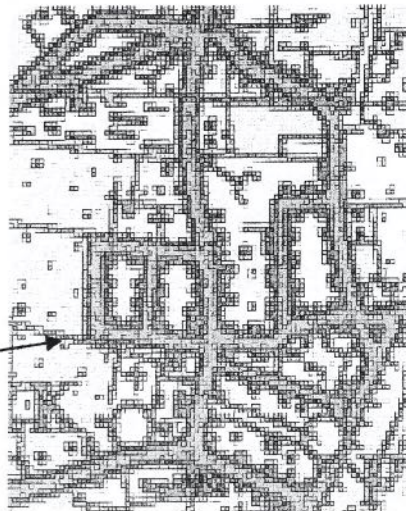
Wij hadden leiesen aon um te slibberen, maar dat gieng niet zo goed, dor wier de slibberbaon stroef van.

Ins hèk 't aongedurf um de klump (of klompe) van mijn grutmoeder aon te trèkke. Da waren klump met een riempke van leier over de vrig. Ze waren natuurlijk vuls te groot. Ik gieng hardlopend richting slibberbaon en ja heur, het kon niet uutblieve: roetsj, daar lag ik lankuut op mijn gezicht in 'n hoop losse sni'j. Een keer overeind, ontdekte ik dat de kap van een van de klompe gebarste was en d'r los bi'j hieng. Wa now?? Stiekem terugzetten? Natuurlijk ontdekte mien moeder al gaauw dat de

kap van de klomp dur af was. Ik kreeg dan ook uitgebreid en ongenaodig op mijn falie, mar we hèmme ondanks dat toch veul schik gehad.

(Ik dink opins aon wa danders. Mar da za'k aon 't eind van di vechoal nog wel èkkes vetèlle.)

Dur wiere ok wel-lus sni'jhutte ge-

bouwd. Die kwamen ien de graaf bi'j 't ouwe pruttestanse kjerkhof; op de plek wor now de iengang is van het parkeerterrein bi'j Albert Hein.

Grote bolle sni'j wiere dur dan in de graaf gerold En meddun 'n bats en schup bewerk. Zo wier dur 'n echte sni'jhut of ieglo gemak. Wi'j djènjes deeje dan met kleine bitjes sni'j de ge-tjes dich make.

Dan wier dur aon de vurkant een gat gemak en kotte ién de hut een benkske make. Vur de iengang kwam dan een oud stuk dèke of lompelap te hange en op 't benkske ok zoiets, um op te zitte. Op de vloer kwamen ouwe zakke (*gin ouwe minse heur!*) te ligge en dan was de ieglo klaor.

As 't dui-j wier, giengen 'we ook met zijn allen naar de graaf um "buugeritske" te doewn. Dur lag dan een dunner geworre laag ies ien de graaf.

Um de bjurt mos ge dan over de graaf springe, mar ge mos dan wel mèt één voewt 't ies rake; net zo duk tot er iemand deur gieng. En die had dan mjèstal ok nattes. (natte voeten)

In de wickènde giengen ouders met ons mee nor het ies ien de polder. Bi'j Huize Ruimzicht achter den diek was dan het weiland ondergelope en was het ies dik genoeg um d'r te schátse. Dur giengen ok duk 'n por keukenstoele mee, dan kotte de schátse goed onderbiende en haj 'n steuntje um overeind te bieue.

Ik durfde niet te schátse en gieng ien de sni'j een 'ingeltje' maken met de kleintjes. Dorvur mos ge lankuut ien de sni'j gaon liggen, de erme en been lankzaam hèn en weer laote gaon; dan heel vur-zichtig opstaon en ge ha 'n ingeltje.

As het lang genoeg vvoor en dus de eierkaole op raketten, kregge we van schól iesvr'j. We giengge dan mèt alle klasse nor 't ies, nor 't zogenuumde baggergat, of gat van Bloem, wat de minse ok wel zeie.

Dan wiere dur schátswedstrijde gehouwe of sleetrekken. Nao de wedstrijden mocht je eiges gaon schatse. Ge had toe per gezin dukzat mar één por schatse en moes ge met bruurs en zusse de tied vedeile. Da was wel vervèlend want as ge net lekker

aon het schatsen was, was ow tied vurbi'j en moes ge wèr huuj houwe.

Riet Berends en Lida van Merm sloten 't vehaol af mèt de zin: Riet hield niet zo van die lange koude winters, maar leuk was het wel. Veel sneeuw en ijspret dus.

Ien 't vehaol da Riet wel vetèlde, mar da niet opgeschreve wier, gebeurde d'r nog iets wa gillie ok besmeuge wete.

Ien één van de bove beschreve winterperiodes ien de jaore vieftig van de vörrige eeuw, kwam d'r zowas dukker gebeur, een periode van duij, mar 'snachs vvoor 't dan toch nog beheurlijk.

Jonges hadde um meer gladdigheid te kriegge, 'saoves wa waoter over 'n grote slibberbaon gegote en mè hartstikke goed resultaat.

De vaoder van Riet waogde 't smers dor op, um mèt de fiets nor 't werk te gaon. Op straot probierde hi'j zien been over 't zaol te slaon. De fiets schoot onderuut en vaoder schoot t'r overhèn. Mè zien gezich tegen de gladde klinkers.

Ienplek van nor 't werk, moes tie nor den dokter. Aon 't eind van de merge kwam tie via 't ziekenhuus ien Nimwège thuus.

't Leek as of tie twee houtere ieslollie stökskes in de neusgaote ha, aon me-

kaor vasmak mè gips.

Hi'j ha zien neus gebraoke en dor wier nie ins zo 'n umstand over gemak as over de gebraoke klompkap van grutmowder, von Riet

Aldus opgeteikend uut de overlevering van Riet.

En now mo'k ophouwe want ik lul al vuls teveul, zègge ze wellus.

't Gendts en 't schuuns gedrukte kum uut de koker van Harrie Scholten

Um 'ollie te helpe um 't vehaol duidelijker te maken, hè mien zuster Truus Teunissen-Scholten 't vehaol opgesmuk mèt 'n kwak hartstikke mooie plaotjes.

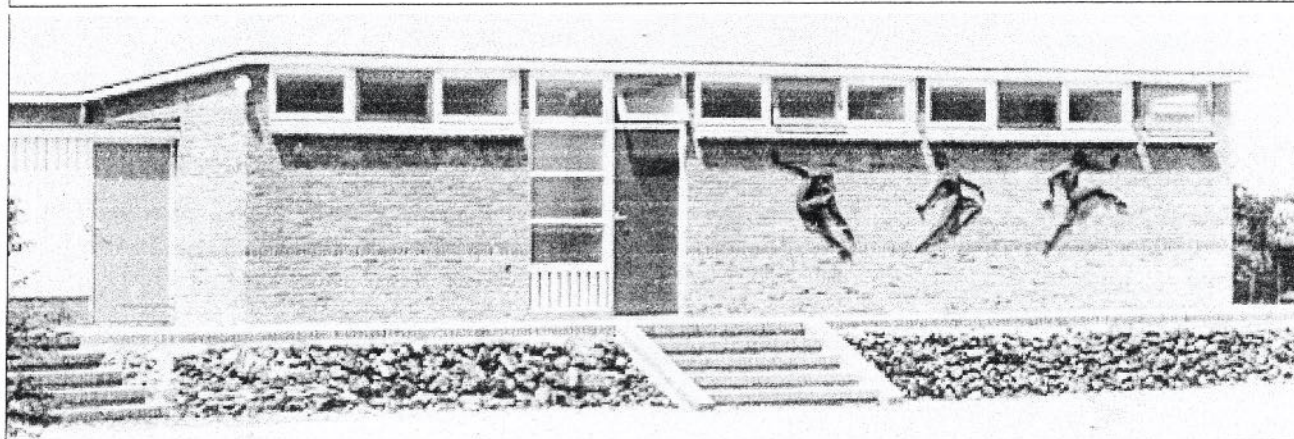
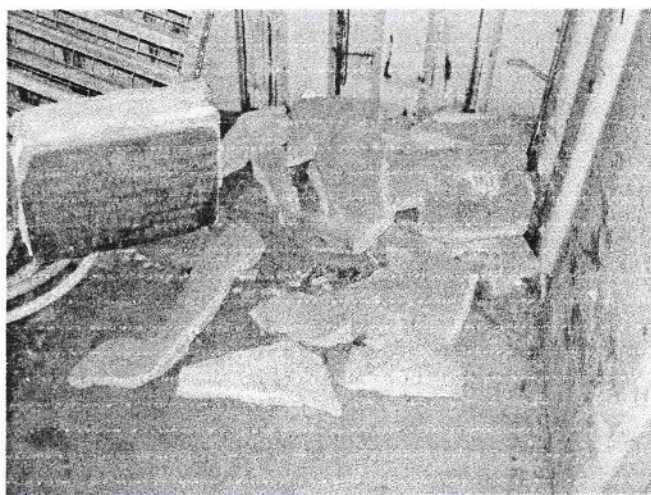
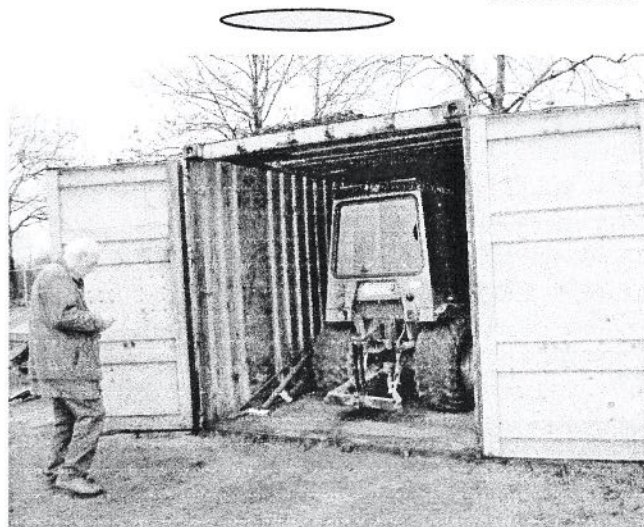

Stukken en brokken

Bij het doorbladeren van de mappen kunstwerken in ons knipselarchief stootte ik op een afbeelding met drie figuren van het Ambacht Haalderen. Zoals u misschien nog weet, zaten er vroeger drie sportfiguren aan de buitenkant van het Gendtse voetbalstadion. (Zie beneden) Ons knipsel vermeldde dat ze in 2000 voorzichtig van de gevel van de kleedkamers verwijderd zouden worden en dat ze na de bouw van de sporthal weer een nieuw plaatsje aan de gevel zouden krijgen. Benieuwd toog ik naar het nieuwe sportcomplex. Altijd mooi om een recente foto ervan te hebben voor ons archief. Alleen kon ik ze nergens ontdekken. Na enig onderzoek bleek een select gezelschap op de hoogte van de huidige verblijfplaats. Daar zou je ook niet zo gauw zoeken. Het was in een container bij het voetbalveld. Nadat Theo Eltink zo vriendelijk was de tractor naar buiten te rijden, kon ik in een hoek de brokstukken zien liggen. Volgens dhr. Eltink hebben de meeste onderdelen van het kunstwerk toch vrij goed het afbikken van de gevel overleefd. Slechts een paar armen waren gebroken, maar daar kijkt men in de voetbalwereld niet echt van op. Ook schijnt het Ambacht Haalderen wel bereid om het kunstwerk weer opnieuw te installeren, maar dan moeten alle onderdelen wel schoon zijn. Er kleeft nogal wat specie aan de achterkant, die er eerst vanaf geslepen moet worden. En dat blijkt het probleem. Want wie wil dit werkje op zich nemen? Het zou toch mooi zijn als een stukje kunst weer nieuw leven ingeblazen kan worden. Misschien zullen niet alle drie de sporters herrijzen, want als je het schamele hoopje ziet, kun je niet geloven dat hier drie figuren liggen. Maar ook één sporter is nooit weg. Zullen we het nog beleven dat een of meer sporters herleven? Dit schreef ik een week geleden, maar wat blijkt bij het ter perse gaan van dit nummer? Direct na mijn bezoek is nog eens grondig naar de overblijfselen gekeken en contact opgenomen met het Ambacht Haalderen. Omdat de stukken nogal kwetsbaar zijn, achtte dit het afbikken geen optie. Dan

zou er te weinig van overblijven. Maar als oplossing werd voorgesteld een raamwerk te maken, dit met specie te vullen en dan de figuren erin te leggen. Dan heb je geen hinder van de ongelijke achterkant. Dit gaat men proberen. Theo Eltink heeft de brokstukken al uitgelegd en voorlopig weer vorm gegeven en volgens hem gaat het grotendeels lukken. Het is nog even kijken of een groot frame met alle drie de sporters niet te massief gaat worden maar een plaatsje is er al voor gevonden. Het komt waarschijnlijk rechts van de toegangsdeur van de sporthal. Eind goed, al goed.

Ivonne de Boer

Tuinbouw in Gendt in de crisisjaren 1929-1941

Ron van Maanen is Streekarchivaris van West-Betuwe. Hij is voorzitter van de historische Vereniging Pasqualini in Buren en redactielid van *Tabula Batavorum*. Hij publiceert regelmatig over de lokale en regionale geschiedenis van de streek. Nu dus een artikel voor ons en u.

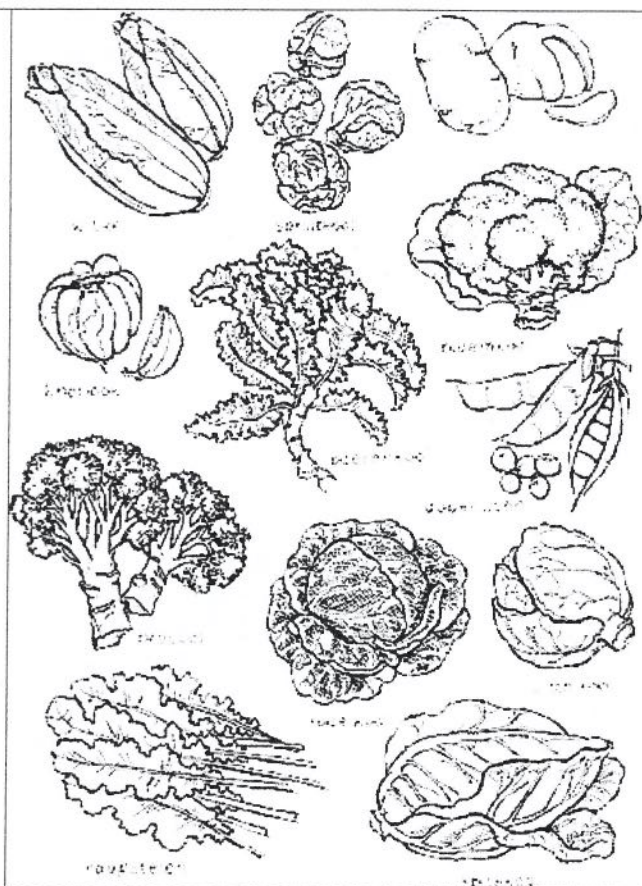
Inleiding

Om een volledig beeld te krijgen van de land- en tuinbouw in Gendt zal nog wel enig onderzoek nodig zijn. Een mooie bron hiervoor zijn de verslagen die tussen 1928 en 1942 jaarlijks door de burgemeesters geschreven en aan Gedeputeerde Staten toegezonden werden. Deze verslagen moeten niet verward worden met de landbouwverslagen en de gemeenteverslagen die jaarlijks werden opgesteld. De inhoud varieert sterk, afhankelijk van de persoonlijke interesses en betrokkenheid van de burgemeesters. Sommigen maakten zich er met een jantje-van-leiden af door te schrijven dat er niets bijzonders was gebeurd of verwezen naar een voorganger die alles al had beschreven. Gelukkig waren er ook burgemeesters die dieper op de materie ingingen. Een ander probleem dat zich bij deze burgemeestersverslagen voordoet, is wat onder de begrippen akkerbouw, tuinbouw en fruitteelt moet worden verstaan. Onder akkerbouw werden in ieder geval alle graangewassen en suikerbieten verstaan. Aardappelen, bonen en erwten vinden we afwisselend terug onder de rubrieken akkerbouw respectievelijk tuinbouw. Fruitteelt werd of afzonderlijk als rubriek vermeld of tot de rubriek tuinbouw gerekend. Is er sprake van twee afzonderlijke rubrieken, dan is het maar de vraag waar aardbeien, bessen en dergelijke onder vielen. Kortom, een onderzoeker moet zich niet blindstaren op een rubriek, maar zekerheidshalve ook de overige doornemen.

Mijn bijdrage is bedoeld als een soort chronologische 'kapstok' zonder invulling van persoonlijke gegevens van kwekers, bedrijven etc. De bedoeling is dat andere onderzoekers de pen oppakken en de land- en tuinbouwgeschiedenis van Gendt verder in kaart brengen. Naast genealogische gegevens kan bij voorbeeld het bouwvergunningenbestand de gemeente Gendt, als uitgangspunt dienen voor wie wanneer een kas bouwde.

1929

De burgemeester was een fervent voorstander van nemen van initiatieven om het welvaartspeil in zijn gemeente te bevorderen. Zo waren door de ge-

meente enkele hectaren bouwgrond aangekocht om in stukjes van 1.500 m² uit te geven. Het grootste deel van de bevolking bestond uit steenfabriekarbeiders. Hun gezinnen begonnen zich meer en meer te interesseren voor de land- en tuinbouw en dat was in hun eigen voordeel aldus de burgemeester. Langzamerhand begonnen de vooruitzichten voor dit deel van de samenleving er beter uit te zien. Dat was in vroegere jaren anders gesteld "toen de steenfabrieksarbeiders hier een vrij ellendig bestaan hadden en het merendeel zich aan drankmisbruik overgaf". Niet door hem met name genoemde organisaties hadden gezorgd dat er een omslag ten goede had plaatsgevonden. Pogingen door hem ondernomen om een tuinbouwvoorbeeldbedrijf te stichten waren helaas mislukt als gevolg van de "absolute onverschilligheid onzer bevolking", maar gehoopt werd dat over enkele jaren weer een poging werd gewaagd. Of dit inderdaad is gebeurd, heb ik niet kunnen achterhalen. In de jaarlijkse verslagen werd hierover niet gerept. De glastuinbouw breidde zich wel uit. Dat jaar werden tien kassen en warenhuizen gebouwd en nam ook het areaal platglas toe.

Zijn mening over de plaatselijke bevolking was niet echt positief: "De Gendtenaren zijn echter van aanleg zoo dat zij zich niet laten forceren. De bevordering van den land- en tuinbouw zal hier met geduld en voortdurende voorlichting slechts op den

onder meer Wageningen. Helaas was de plaatselijke openbare school opgeheven en de al benoemde onderwijzer met land- en tuinbouwakte kwam dus niet naar Gendt. Wel kwam er een proefveldje voor tuinvruchten onder toezicht van een vakonderwijzer.

Dit veldje was vooral bestemd voor de oud-cursisten van de tuinbouw cursus. In 1932 werd op dit veldje teruggekomen. Dat jaar kwam ook de behoefte aan een goed wegennet aan de orde; een onderwerp wat daarna bijna elk jaar terugkwam. Gesprekken met de burgemeesters van de andere gemeenten in de Over-Betuwe en Rijkswaterstaat hadden geen succes opgeleverd.

1932

De bedrijven waren in principe klein en gemengd. Door de waardevermindering hadden vele

landbouwers inmiddels meer hypotheekschuld dan bezit. Op de tweejarige tuinbouw cursussen in de openbare school, werd door 16 leerlingen een diploma behaald. Voor de nieuwe cursus waren al 20 aanmeldingen binnengekomen. Door oud-cursisten van land- en tuinbouw cursussen was in de gemeente een proefveldje voor bemestingsproeven aangelegd, dat veel belangstelling trok.

Inmiddels was door de plaatselijke boerenbond ook een afdeling opgericht voor jonge mensen, met name voor diegenen die een cursus hadden gevolgd. Ter financiële ondersteuning had de bond f 500,- beschikbaar gesteld. Op 17 november van dat jaar waren 35 kassen in gebruik. De prijzen van de zogenaamde voorvruchten als sla, spinazie en raapstelen waren redelijk goed te noemen. Dat gold absoluut niet voor de hoofdteelt. De tomatenprijzen waren zeer slecht en die van de druiven lagen 35% beneden het peil van 1931. Wanneer de kassen door eigen krachten in productie werden gehouden, was er sprake van redelijke winsten. Moest er (tijdelijk) personeel worden ingehuurd, dan vervloog de hoop op positieve bedrijfsresultaten. In Bemmelen was de teelt van aardbeien van het grootste belang. Het hield met matige prijzen en een matig tot goed gewas dan ook niet echt over.

De fruitteler had geen reden tot klagen. De apeloogst varieerde tussen slecht en matig als het ging om de kwantiteit, maar de prijzen waren zeer goed. Ook de opbrengsten van peren (matig) en kersen (de helft van wat gebruikelijk was) waren niet bevredigend, maar steeds waren de prijzen goed te noemen. Het bespuiten van de vruchtbomen in de winter van 1931-1932 begon al zijn 'vruchten' af te leveren. Met name bij de kersen-

boomgaarden was het verschil tussen wel en niet spuiten goed merkbaar, ten gunste van het spuiten.

1933

Vreemd genoeg klaagde de burgemeester in zijn verslag over 1933 over de situatie in 1932. Zo was de tuinbouw het in 1933 nog slechter vergaan dan in 1932, met name door de verhoogde invoerrechten in Duitsland. Het verslag over 1932 was echter helemaal niet zo negatief geweest. De fruittelt had opnieuw een bevredigend jaar achter de rug. De opkoop van tweede en derde soort zure appelen voor "Perl" (later Hero) etc. spoorde ook andere kopers tot aankoop aan. Voor de zogenaamde opgelegde appelen werd door Duitse kooplieden eind 1933 zelfs zeer bevredigende prijzen betaald. Ook het wegenonderhoud kwam aan de orde. Dat was

niet zo vreemd, want vervoer over een goede in plaats van een slecht onderhouden weg, zorgde ervoor dat de producten in een betere conditie op de veiling aankwamen en dus betere prijzen konden maken. Ook het toerisme bleef achter bij gebrek aan goede wegen. Waren die er wel geweest, zo veronderstelde de burgemeester kwamen er veel meer mensen naar de streek om kersen in de boomgaarden te komen eten. En dat zou de verkoop en dus de bedrijfsresultaten weer ten goede komen.

1934

Met de landbouw ging het dankzij de crisismaatregelen en -steun wat beter. Dat kon niet voor de tuinbouw worden gezegd. Opnieuw was het een vrij slecht jaar geweest. In het binnenland waren de opbrengsten van de verkochte producten zeer laag geweest en men kampte nog steeds met de hoge Duitse invoerrechten. Ook de fruitteler had nu een slecht jaar. Geen verkoop meer van zure appelen voor "Perl" en verder (zeer) lage prijzen voor de producten, vooral voor druiven. Hier wordt dus de (glas)tuinbouw weer onder fruittelt gerekend. De kersen hadden het redelijk gedaan. Net als in het voorgaande jaar maakte de burgemeester opnieuw opmerkingen over de behoefte aan een goed wegennet.

duur het gewenste resultaat hebben."

Het zich concentreren op de tuinbouw was een landelijke beweging.

Na de Eerste Wereldoorlog ging het de eerste jaren redelijk met de Nederlandse landbouw die daarna in elkaar stortte, ondermeer door de aanvoer van goedkoop buitenlands graan. De verbouw van traditionele handelsgewassen als granen en aardappelen was zelden nog kostendekkend, meestal verliesgevend. Landbouwers zochten daarom ten dele hun heil in andere gewassen, bijvoorbeeld in bloembollen of schakelden over naar de (glas) tuinbouw.

1930

Was het verslag over 1929 redelijk enthousiast over de vooruitzichten op lange(re) termijn, 1930 was de voorbode van de landbouwcrisis. Naast de akkerbouwers hadden ook de fruittelers een slecht jaar. Met name de kersen vielen in negatieve zin op. De prijzen waren zo laag dat men de kersen niet eens plukte en gewoonweg aan de bomen liet hangen en wegrotten.

Een feit was dat er door financieel gunstige kippen-teelt ook voor de tuinbouw eigenlijk geen reden tot klagen was geweest. De aanwezige kassen waren onverwarmd, waardoor de tomaten langzamer rijpten en later op de markt kwamen en men goede prijzen kon maken doordat het aanbod kleiner was. Het belang van goede praktijkkennis was onontbeerlijk en daar schortte het bij de landbouwers en veetelers in Gendt wel aan vond de burgemeester.

Het had zijn "voortdurende" aandacht. Zo spoorde hij oud-cursisten van een tuinbouw cursus aan om zich te organiseren om zo een frisse wind te laten waaien door de plaatselijke landbouwvereniging. De voorzitter hiervan had de cursus gegeven, maar was inmiddels naar een andere provincie verhuisd en dat was niet ten goede van de vereniging gegaan. Vele pogingen om een onderwijzer met land- of tuinbouwakte aan te stellen, mislukten ten opzichte van de steden, wegens het veel lagere salaris.

Onderzoek ten behoeve van een landelijke telling van de land- en tuinbouw en veeteelt wees uit dat er maar een handjevol landbouwers waren die beschikten over platglas en/of staand glas.

Te denken valt bijvoorbeeld aan de landarbeiders gebroeders Peters met 1.900 m² onverwarmd standplaats, tuinder Jos Hoogveld met 1.900 m² onverwarmd staand glas, maar ook aan wegwerker G.Th. Nissen met 20 eenruiters platglas.

1931

De fruitteelt had een bijzonder slecht jaar. Het enige positieve dat de burgemeester kon schrijven was dat er steeds meer begrip kwam voor het spuiten tegen ziekten en ongedierte. Tot zijn genoegen waren er twee **motorsproeimachines** aangeschaft. Ook de tuinbouw had op de aardbeien na een slecht jaar. Een zeer goed bezochte lezing gehouden door de tuinbouwleraar uit Huissen, uitgenodigd hiertoe door de burgemeester, leidde tot de aankoop van diverse partijen ziektevrrije aardbeienplanten uit

1935

Het verslag was in feite een herhaling van dat over 1934. Veel nieuws werd er niet vermeld. De export van appels naar Duitsland was weliswaar van enige omvang geweest, maar de prijzen waren laag gebleven. Dit werd mede veroorzaakt door de grote hoeveelheden minderwaardig valfruit, veroorzaakt door de vele stormen. De winter van 1934-1935 was zacht geweest, met een wisselvallige maand februari die veel stormen en schade hierdoor met zich meebracht. Tot op 17 mei viel er sneeuw in Nederland! De zomer was vrij warm te noemen.

1936

Het was een rampzalig fruitjaar, er was nauwelijks fruit gegroeid. Helaas vermeldde de burgemeester niet wat hiervan de oorzaak was. Grote uitzondering waren de aardbeien. De oogst hiervan gaf wel reden tot tevredenheid. Ook in Bemmelen was het een rampfruitjaar, maar helaas werd ook hier niet vermeld wat er aan de hand was. Uit het Huissense verslag blijkt dat de fruitoogst door de slechte weeromstandigheden mislukt was. De winter van 1935-1936 was een vrij zachte winter geweest. Echt winterweer was slechts enkele dagen in de tweede week van december 1935 en de laatste week van januari 1936. Maart daarentegen bracht zeer veel overlast door sneeuw met zich mee en een witte Paaszaterdag. Augustus 1936 werd een warme maand.

1937

Over het algemeen gezien was 1937 een wat gunstiger jaar geweest dan 1936.

Het koude voorjaar had aanzienlijke schade aan het fruitgewas toegebracht.

1939

Helaas liet 1939 geen verbetering zien van het voorafgaande jaar. Door de strenge winter was een aanzienlijke schade aan de fruitbomen toegebracht en vele bomen bleken doodgevroren te zijn. Toch had men niet te klagen over de oogstopbrengsten. Met name die van appels was zeer groot. Het spuiten met vruchtboomcarbolineum had voor een opmerkelijke verbetering van de kwaliteit van het fruit gezorgd.

1940

Voor de land- en tuinbouw was 1940 een goed jaar. De financiële uitkomsten werden door de burgemeester als zeer behoorlijk gekwalificeerd. Pruimen en hard fruit hadden het zeer goed gedaan en de prijzen van kersen en aardbeien hadden die van

1939 ruimschoots overtroffen. Dat de kersenooft niet aan de verwachting voldeed was een tegenvaller. De hoge prijzen compenseerden dat echter.

In totaal was 362 ha in gebruik voor de tuinbouw, waarvan 315 ha voor de fruitteelt. De groententeelt gebruikte nog altijd zo'n 45 ha en verder was er een hectare boomkwekerij. De glascultuur stelde niet echt veel voor, namelijk 0,60 ha groenten en 0,78 ha fruit. Er waren nog diverse kleine tuinders die financiële steun van de rijksoverheid ontvingen, omdat hun bedrijf onvoldoende inkomsten opleverde. Als voorbeeld kunnen Joseph Marie Antonius Koenders op huisnummer C 144 met 84 m² platglas voor groententeelt en 100 m² onverwarmd platglas voor bloemeteelt en Martinus Evergardus Peters op huisnummer C 26 met 150 m² platglas voor groententeelt en 100 m² onverwarmd platglas aan geraniums genoemd worden.

1941

De financiële uitkomsten van de tuinbouwbedrijven

waren in tegenstelling tot die van de landbouwbedrijven goed te noemen. Laatstgenoemde bedrijven hadden veel van de strenge vorst te lijden gehad. De fruitteelt had voor wat betreft kersen, pruimen en aardbeien een goed jaar achter de rug. De appeloogst had echter minder goed uitgedaan.

Ron van Maanen

Bronnen:

Archief Gedeputeerde Staten van Gelderland inv.nrs. 11847-11850 (Gelders Archief te Arnhem).

Archief van de directie van de Landbouw: Tuinbouw 1882-1957 inv.nr. 244 (Nationaal Archief te 's-Gravenhage).

Archief van de directie van de Landbouw:

Economische Aangelegenheden 1813-1945

inv.nr. 159 (Nationaal Archief te 's-Gravenhage).

Betuwsch Tuinbouwblad, 4e jaargang, nr. 8, zaterdag 15 juni 1946.

De sprauwejager

In de zomer van 1972 werd op het grasveld voor de bibliotheek in de Dorpstraat een kersenboom geplant, als aandenken aan het verleden toen in Gendt zoveel kersenboomgaarden waren.

Het carnavalsgezelschap "de Gentenarren" besloot zich te beijveren om hierbij een beeld van "een sprauwejager" geplaatst te krijgen.

Het Sprauwejagersgilde werd opgericht met Bart Hartjes als oppersprauwejager.

Op 1 maart 1976 volgde de plaatsing van de Sprauwejager bij de kersenboom. Het beeldje werd ontworpen door Frans Leferink.

Men besloot om jaarlijks een replica uit te reiken aan een persoon/instelling die zich verdienstelijk gemaakt heeft voor de Gendtse gemeenschap.

In 1977 werd het eerste beeldje aan de Gendtse afdeling van "De Zonnebloem" uitgereikt

Van deze uitreiking hebben wij hier een foto afgedrukt, met eronder de (meisjes)namen van de aanwezige Zonnebloem-dames.

1 Ans Derksen

2 Lien de Beijer

3 Ria v/d Velde en achter haar

4 Thea Derksen

5 Annie Teunissen

6 Ria Milder

7 Dinie Böhmer

(Vervolg op pagina 20)

De Eregalerij van de Orde van de Sprauwejager ziet er als volgt uit

1977 "de Zonnebloem".
 1978 "het Zorgenkint".
 1979 "Banneux".
 1980 De Missienaakring.
 1981 Tom Nahon.
 1982 Bisschop J.Niënhaus.
 1983 J.J.Arntz, directeur van "Vahali".
 1984 "Gendt 750".
 1985 Rob Nuijens, dirigent kinderkoor.
 1986 Harmonie St.Caecilea.
 1987 Frans Leferink.
 1988 Joop Janssen ("Kraonige Zwaone")
 1989 Comité "Gendt nog mooier".
 1990 Pastor F.Capetti
 1991 Dokter P.Baselier.
 1992 Bas Vermaas. Speeltuinenvereniging Hulhuizen.

1993 Henk Basten.
 1994 Historische Kring Gente
 1995 Bertus Jansen
 1996 H.Lichtenberg
 1997 Eef Rasing
 1998 EHBO Gannita
 1999 Schuttersgilde St Sebastianus
 2000 VV de Bataven
 2001 Wielrenster Mirjam Melchers
 2002 Annelies Hendriksen
 2003 Vrijwilligsters Bejaardentehuis
 2004 Arnold Teunissen
 2005 Peter Vos (SWOG)
 2006 Stg Gehandicaptensport De Kluproosjes.

Onderstaand treft u een foto aan van de 30ste uitreiking op maandag 27 februari 2006

De puzzelstukjes na de explosie

(Aanvullingen op het artikel "Scheepsexplosie vlak over de grens" in de vorige Ganita mare)

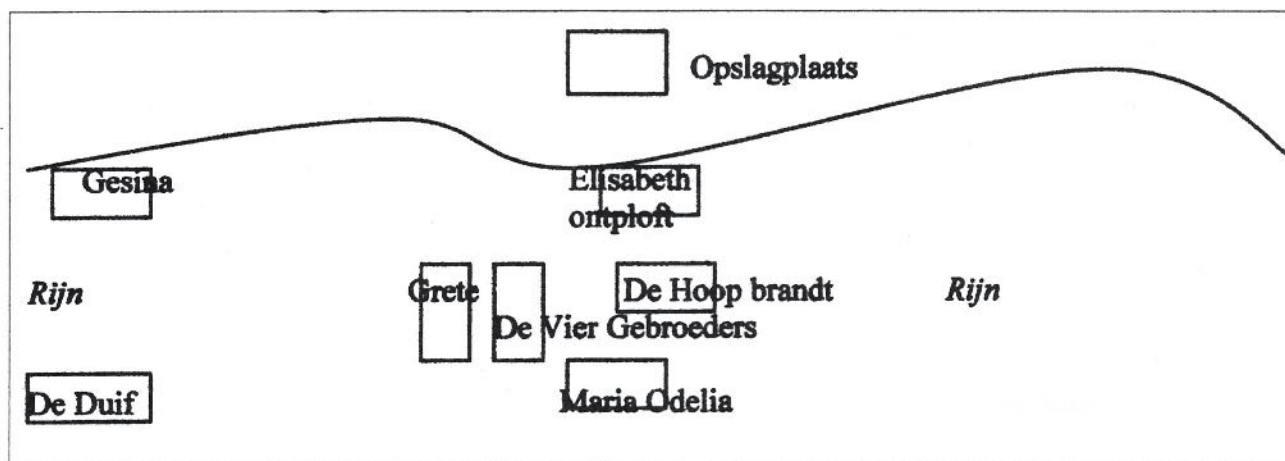

In de vorige Ganita Mare deed ik het verhaal van een dynamietexplosie die eind 19^e eeuw op een Gendts schip in de buurt van Griethausen, net over de grens, plaatshad en waarbij veel slachtoffers te betreuren waren. Het verhaal was gebaseerd op krantenartikelen en aantekeningen van ooggetuigen. Nu waren al die verhalen niet eensluidend, waardoor je alles toch met elkaar moet zien te rijmen. Het beste dat je dan na zo'n tijd kunt doen, is bekijken wat logischerwijze het meest aannemelijk is. Sommige puzzelstukjes moet je dus zelf passend maken. Gelukkig is nu achteraf gebleken dat dit grotendeels gelukt is, maar helaas, moet ik eerlijk bekennen, niet helemaal. Dat weet je pas, wanneer weer meer informatie boven water komt. Dit gebeurde nu ook na de publicatie in de afgelopen Ganita Mare. Ik werd opgebeld door dhr. J. Leenders, een kleinzoon van de schipper W. Leenders. Zijn opa, Willem Theodorus Leenders uit Pannerden was de kapitein van een der dynamietschepen, namelijk de Gesina, geweest. De Gesina was een van de 7 schepen die bij Griethausen lagen om beladen te worden met dynamiet, toen tijdens dat laden een ongeluk gebeurde. Het schip de Elisabeth van C. van Meekeren uit Gendt ontplofte. Het ernaast gleden schip de Hoop vloog in de brand. De andere schepen raakten deels zwaar beschadigd en telden ook dodelijke slachtoffers en slechts een enkeling

kwam er genadig van af, omdat die verder van de explosie af lag

Dhr. Leenders bevestigde mij, dat zijn opa inderdaad degene was geweest, die zelfs toen hij gewond was, nog enige mensen gered had. Hij vertelde mij, dat hij voor zijn moedig optreden daarna een ridderorde van Kaiser Wilhelm II ontvangen had. Hij verwees mij naar het Rheinmuseum in Emmerich, dat hij die medaille gegeven had om in hun expositie over dat scheepsongeluk met nog andere voorwerpen te tonen.

Nieuwsgierig geworden, toog ik dus naar Emmerich. Ik trof er een werkelijk heel aardig museum, gerund door vrijwilligers, vol met wetenswaardigheden en voorwerpen over de scheepvaart en de Rijn. Het ligt ook vlak bij de Rijnkade en bij het stadscentrum aan de Martinikirchgang 2. Het is alleen vrijdagsmiddags en 's zaterdags gesloten; de andere dagen behoudens een middagpauze open. Wat kunt u er aantreffen? Heel veel scheepsmodellen in het klein, een origineel stuurhuis van een motorschip in het groot, wapenschilden van Duitse, maar ook Nederlandse steden, oude landkaarten, schilderijen van Emmerich en omgeving en heel veel documentatie over scheepvaart en -ongelukken. In dit kader natuurlijk ook het heel wat van het dynamietongeluk, zoals de verbrande resten van ankerwinde en achterstevan van De

Hoop, foto's die toevallig net tevoren gemaakt waren, foto's van de restanten van het ongeluk die af en toe bij laag water nog te zien zijn, krantenartikelen etc. Toen de medewerkers hoorden van mijn artikel, kreeg ik nog een kijkje in hun foto- en documentatiearchief. We wisselden wederzijds wat informatie uit. Ook Emmerich is net als Gendt een Hanzestad, zo kwam ik o.a. bij die gelegenheid te weten. Na mijn bezoek aan Emmerich vroeg ik dhr. Leenders om eens een keer met zijn spullen naar ons kringgebouw te komen en ook bij die gelegenheid bleek, dat wij elkaar weer konden aanvullen, waardoor er een completer beeld naar voren kwam. Wat weet ik inmiddels zeker. Het ongeluk is, zoals

ik al vermoedde, gebeurd op 19 maart 1895 en niet de dag erna en het tijdstip, waarop de boel ontplofte, was omstreeks 17.30 uur en niet veel later. Zo ver zo goed. Waar ging ik de fout in? In de krantenartikelen in de dagen na de explosie stond dat de scheepsknecht, Herman Bresser tot de dodelijke slachtoffers behoorde. Ook andere verhalen meld-

den een dode scheepsknecht onder de getroffen en, n.l. die van de Maria Odelia. Hij had net als zijn baas, Kobus van Meekeren uit Gendt, de ramp niet overleefd. Ik nam aan dat Herman Bresser die knecht op de Maria Odelia was. Dat was niet het geval. Herman Bresser uit Hulhuizen was de knecht van Willem Leenders; hij hoorde dus op de Gesina uit Pannerden thuis. Direct na de ramp stond zijn naam bij de dodelijke slachtoffers, maar hij overleefde wel de ramp, al bleef hij de rest van zijn leven daardoor invalide. Wie wel dodelijk getroffen was, was de scheepsknecht van de Maria Odelia en tevens stiefzoon van Kobus van Meekeren, de negentienjarige Frits Pruijn. Hij was met zijn moeder, die weduwe was en net drie maanden tevoren met Kobus van Meekeren hertrouwd was, als bemanning op de Maria Odelia aangemonsterd. Mevr. Pruijn-Bakker, ofwel de nieuwe mevr. Van Meekeren werd direkt na de ramp vermist en haar lijk werd pas veertien dagen later uit de Rijn opgevisst. Het echtpaar werd volgens het ene bericht op het kerkhof van Griethausen begraven en volgens

een ander bericht op dat van Kleef. Op beide begraafplaatsen is hiervan overigens nu, na de 2^e W.O., niks terug te vinden. Hun schip, de Maria Odelia, een **ijzeren klipper**, had door de enorme explosie van de Elisabeth wel schade opgelopen, maar na herstel daarvan bleef het onder de naam Kehrwieler in de vaart en bleef het zelfs nog kruit vervoeren.

Willem Leenders werd met andere gewonden naar het hospitaal in Kleef gebracht. Hij zat vol hout-splinters. Een paar dagen na de ramp kwam Kaiser Wilhelm persoonlijk in het ziekenhuis op bezoek

bij de slachtoffers. Toen werd Willem Leenders ook voor zijn heldendaad beloond met de Pruisische kroonorde der 4^e klasse. Die medaille wordt alleen verleend bij (langjarige) verdienste voor de Staat. Bij die bijzondere gebeurtenis werden de artsen en zusters in het nieuw gestoken en werd al het beddengoed verschoond, want zo'n keizerlijk bezoek vond niet iedere dag plaats. Willem Leenders, geboren te Pannerden 10-9-1862 en ook aldaar gestorven op 22-11-1932 heeft zijn kinderen later nogal eens het relaas van de catastrofe en het keizerlijke bezoek gedaan. **Yvonne de Boer**

Literatuur:

Bürger Blatt Emmerich, 20 März 1895

W. Dahms, 20. März 1895 – Schiffsexplosion vor Salmorth, p. 101-103 in: Griethausen, klein, am alten Rhein, Kleve 1994

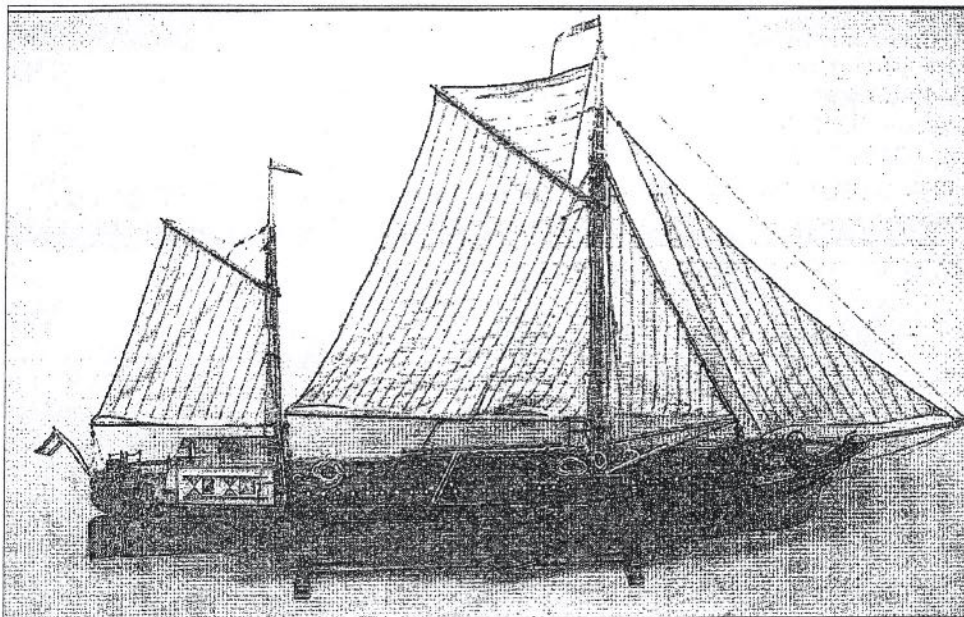
P.J. Janssen, Dynamit-Explosion bei Spycck-Salmorth in 1895 in: Mosaik 2/1997, p. 6-9

J. Lelie und J. Buylinckx, Die letzte Schubkarre brachte das Unglück, 'in 'Kalender für das Klever Land auf das Jahr 1982', 32e jaargang. Boss-Druck und Verlag, Kleve 1981, pagina 186-188.

Kopieën van krantenartikelen uit: De Gelderlander van 21 t/m 29 maart 1895, beschikbaar gesteld door C. van Meeke-ren

De Gelderlander, 27-10-1971, Rheinische Post publiceerde een foto uit maart 1895

B. Schrief, Het schip was natuurlijk niet verzekerd, in: De Gelderlander d.d. 17-9-1991

Riinklipper

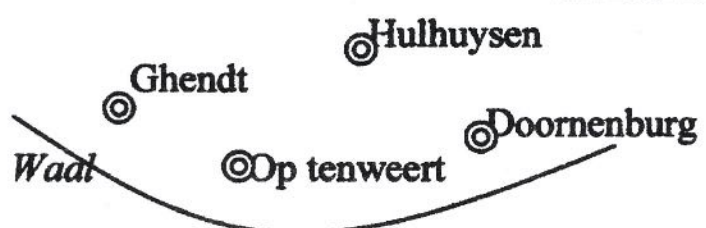
Een vreemde plaats.

Bij haar bezoek aan het Rheinmuseum te Emmerich ontdekte Yvonne de Boer op een oude kaart, de Comitatus Zutphania, een kopererts van Petrus Kaerius uit 1617, een merkwaardige plaats bij ons in de buurt, zie nevenstaande tekening.

Wij kennen de naam **Op tenweert** niet.
U wel?

Het zou misschien een gedoente (grote hofstede) op een verhoogde plaats in de uiterwaarden geweest kunnen zijn.
kunnen zijn, die net zoals een deel van Hulhuizen door de Waal verzwolgen is.

Buurtschap Zandvoort

De Zandvoort is gelegen op de grens met Haalderen, de West Leigraaf en de Langstraat (de vroegere Lootakkerstraat).

In een onderzoek van Drs. A.P.A. van Zuylen wordt de naam De Sandvoort voor het eerst genoemd in 1728. Sandvoort betekent, zanderige doorwaadbare plaats.

De Zandvoort werd vroeger op kaarten aangeduid als sectie C, en was tot 1950 ingedeeld bij huisnummering wijk D.

Sektie C werd ook genoemd, de Grootte Steenberg.

De perceelsnamen aan de oostzijde van de Zandvoort heten: Guilengat, Gansenheuvel, Ketsheuvel, Gilde-weide en De Pas.

Aan de westzijde Gansenland, Gebbengeer en Geerke.

De akker van de Herv. Pastorie zal later Domineeswei gaan heten

Op de kadastrale Franse kaart van 1811 staat in de Zandvoort één woning. 21 Jaar later in 1832 is er nog niets veranderd: één woning (sektie C 17).

Eigenaar van deze woning was de uit Arnhem afkomstige Jan Frederik Scheidius.

Bodem gesteldheid

De Zandvoortse grond is prima geschikt voor tuinbouw. De families Jeurissen en Van Wissen waren voor de Tweede Wereldoorlog de tuinders in de Zandvoort. Het is zogenaamde stroomruggrond. Deze zandige strook grond is gevormd uit de oeverswallen van een verlande rivier met de daartussen gelegen oude bedding. Door en in de Zandvoort heeft deze rivier zich vele eeuwen lang voortbewogen en daarbij grind, zand en slib achtergelaten. Stroomruggen lenen zich daardoor uitstekend voor gebruik als tuinbouw en boomgaard.

Voetpaden

Perceel sectie C17 was met vervoermiddelen te bereiken vanaf de Lootakkerstraat (Langstraat) langs de akker Guilengat. Tot aan de Gansenheuvel was er een voetpad tot 1938.

Verder was er een pad gaande vanuit buurtschap "Flieren" over "De Geer" naar de Zandvoort. Met het Haalderensche-pad kon je naar de "Hoek" in Haalderen. Dit pad was er al sinds onheugelijke jaren. Deze voetpaden gingen bijna allemaal over particulier eigendom. Daarom werden ze ook niet onderhouden, vermeldt de wegenlegger van 1853

1837 Flintrop - 1990 Klaassen

Jean Flintrop was de zoon van Joannes Flintrop en Theodora Kersjens. Hij was geboren in Qualburg (Pruisen) op 16 juli 1814. Hij woonde later in Kranenburg. In 1837, op drie en twintigjarige leeftijd, trouwde hij met de negenen-dertigjarige Henrica Timp.

Henrica kwam uit het buurtschap Hulhuizen in Gent. Jean en Henrica gingen in het huis wonen sectie C 17.

Op 22 oktober 1838 werd hun dochter Johanna geboren. Henrica Flintrop-Timp overleed op 19 maart 1844 op zesenvestigjarige leeftijd. Hun dochter Johanna werd maar veertien jaren oud.

Op 8 november 1844 hertrouwde Jean Flintrop met de een en twintigjarige Petronella Spaan, ook afkomstig uit Hulhuizen. Jean en Petronella kregen tien kinderen: Johannes, Andries, Arnoldus, Hendrica, Theodora, Elisabeth, Theodorus en Maria. Twee kinderen zijn kort na de geboorte overleden.

Familie Flintrop

Johannes Flintrop trouwde op 15 mei 1877 met Theodora Opgenoort; zij gingen in de Zandvoort wonen (1944, Gert Teunissen). Hendrica Flintrop huwde op 27 april 1880 met Theodorus Terwint van het Hogeveld. Ook zij vestigden zich in de Zandvoort (1944, H. Klaassen).

Elisabeth trouwde 1 mei 1883 met Johannes Jeurissen uit Didam. Ook voor dat paar was er een plaatsje in de Zandvoort. Andries trouwde op 5 mei 1885 met Helena Maria Claassen uit Doornenburg en de broer van Helena, Wilhelmus Claassen trouwde op dezelfde dag met de zus van Andries, Theodora Flintrop. Allebei de paren gingen in de Zandvoort bij hun familie wonen.

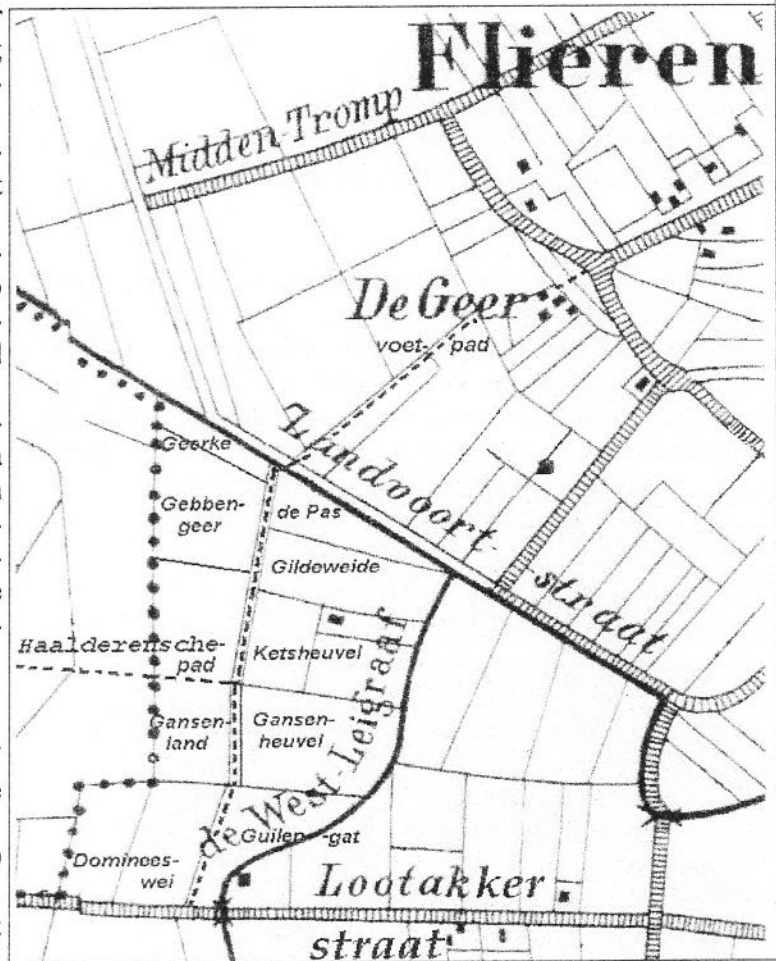
Theodorus, Maria en Arnoldus verlieten Gendt.

Theodorus Terwint en Henrica Flintrop

Hun huis in de Zandvoort stond eerder op naam van Henrica, maar op 12 juli 1883 werd Theodorus Terwint enig en algeheel erfgenaam.

Er worden tien kinderen geboren, waarvan er vier in leven blijven. Grada, Jan, Theo, en 9 december 1900 word Drikske geboren. Vier uur na de geboorte van Drikske komt Henrica Terwint-Flintrop op 45-jarige leeftijd te overlijden. Grada is dan zestien jaar en neemt de opvoeding van Drikske op zich. 5 November 1905 overlijdt Theodorus Terwint op 62-jarige leeftijd. Grada huwde op 5 mei 1906 met Piet Mom uit de Kommerdijk en zij trokken in bij haar

De bolletjeslijn op onderstaande kaart is de grens met Haalderen en de stippellijnen zijn de voetpaden. In 1871 staat er nog steeds maar een huis

twee broers en zus in de Zandvoort.

Na drie jaar in de Zandvoort gewoond te hebben, vertrok Piet Mom met zijn gezin en Drikske naar Herwen en Aerdt.

Drikske ging later in betrekking bij bakker van Mook in Bommel.

Tussen 1923 - 1928

Achter in de Zandvoort woont dan Evert Rasing met zijn vrouw Maria. In 1924 komen zijnzoon Wim Rasing en Sofia Niënhaus bij hun inwonen.

Van de familie Jeurissen wonen er Johannes en Elisabeth met de kinderen Nol, Jan, Hent en Dina. Nol trouwde in 1930 met Johanna Everdina Janssen uit Angeren.

Ook komen in de Zandvoort wonen Dorus Rasing en Maria Burgers, Hent Geurtz en Margaretha Hendriks, Gerrit Wessels en Hendrina Comelissen, Nol van Alst en Maria Oostendorp, Toon Peters en Geertruida Rikken, weduwnaar Toon Verkuil, Herman van Wissen en Amolda Leijser, Gradus Gerritsen en Johanna Janssen.

Mathijs Buurman en Maria Buiting die al in de Zandvoort woonden, bouwen een nieuw huis. In hun huis gaan Gert Teunissen en Maria van Zagten wonen. Ook Hent Agelink uit Angeren komt in de Zandvoort wonen. Op 12 mei 1923 huwde Drikske Terwint met Hent Klaassen uit Bemmel en zij gaan wonen in het huis dat nog op naam stond van Theodorus Terwint.

De twee broers van Drikske, Jan en Theo zijn dan vertrokken naar Limburg waar ze in de steenkoolmijnen zijn gaan werken. Hent Klaassen en Drikske Terwint erven het huis van Theodorus Terwint en op die vruchtbare grond in de Zandvoort krijgen ze tien kinderen.

Bouwvereniging Gendtsch Volksbelang

In maart 1938 werd door de Bouwvereniging Gendts Volksbelang en het R.K. Werklieden Verbond een verzoek gericht aan de gemeente Gendt om te komen tot de bouw van arbeiderswoningen in de Zandvoort.

De kavel Guilengat waarvan de heren Kortenhof van café Restaurant Hotel Lent en Hermsen uit Nijmegen, handelaar in paarden, eigenaar waren, komt vrij voor woningbouw.

Kortenhof was tevens eigenaar van de scheepswerf in Hulhuizen.

Enkele woningen worden dan ook aan werknemers van de scheepswerf toegewezen.

Van links naar rechts: kindje van Frans Sweeren.
Kinderen van Jo Sweeren: Thea, Riet en Sepha.
Op de achtergrond de in 1939 gebouwde woningen.

De nieuwe bewoners van de Zandvoort

Gert Hooijman en Comelia Milder.

Bas Voermans en Geertruida Fens

Toon Teunissen en Maria Joosten

Dirk Doornenbal en Gijsbertha Höhle

Wim Driessen en Anna Derksen

Gert Janssen en Maria Aaidering

Frans Sweeren en Johanna Willems

Jo Sweeren en Sofia Kerkman

Stef Janssen en Mathilda Buunnan

Joseph Derks en Johanna Rensen

Jan Verkuil en Wilhelmina Hendriks

Herman Ederveen en Johanna v. Moerkerk

Thee van Zagten en Johanna Barten

Piet Rutten en Elisabeth Basten

Wim van de Brink en Frederika Hendriks

Albert Roelofs en Maria Ritmeijer

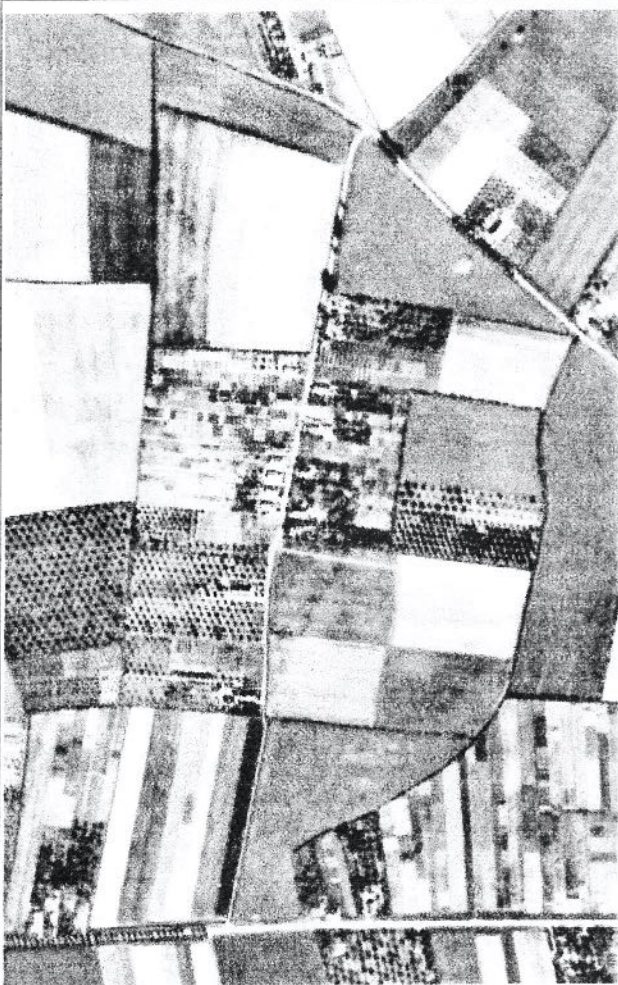
Johan Teunissen en Wilhelmina Jansen

Hent Hendriks en Anna Ederveen

Tussen de familie Klaassen en Jeurissen komen:

Frits Peters en Theodora Hoedemaker

Niek Schennink en Maria van Moerkerk

Luchtfoto 1937

Op de luchtfoto van 1937 zie u vanaf de noordwestkant de woningen van: H. van Wissen, A. Jeurissen, A. Verkuil, A. Peters, A. van Alst, G. Wessels, H. Geurtz, M. Buurman en Th. Rasing. Vanaf het noordoosten de woningen van: W. Rasing, G. Gerritsen, Fam. Jeurissen, H. Klaassen, H. Agelink en G. Teunissen.

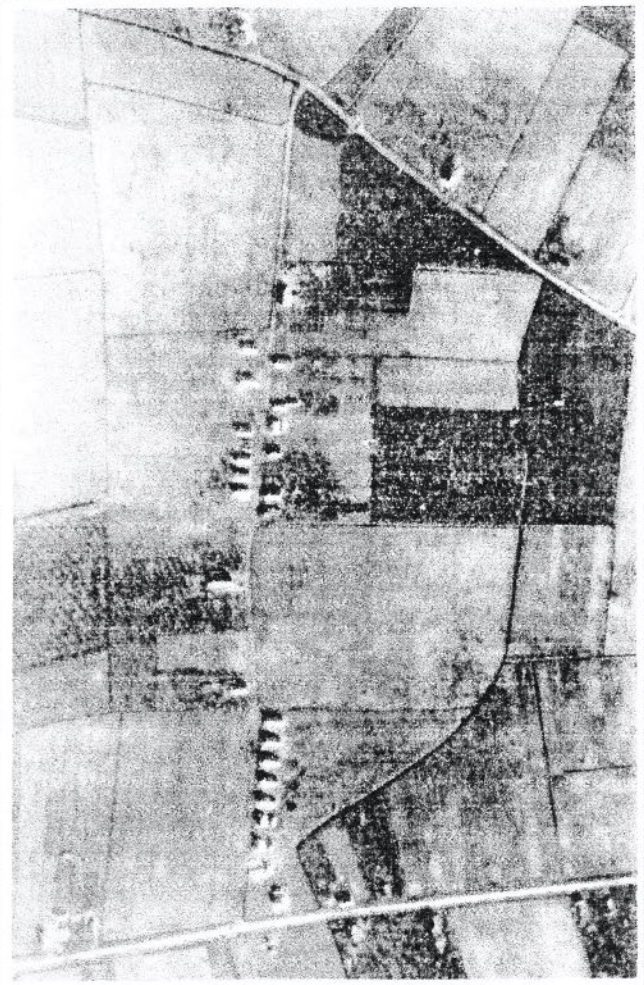
Op de luchtfoto van 15 maart 1945 is aan de noordwestkant het huis van A. Peters geheel verwoest. Aan de noordoostkant waren tien dubbele woonhuizen gebouwd. Voorafgaande de laatste geallieerde aanval van 2 april 1945, werden ook de voor zover dat nog niet eerder het geval was, de 1939 gebouwde reeks woningen zwaar beschadigd tot totaal vernield

Na de Tweede Wereldoorlog

Familie's wonen in koeienstallen, kippenschuren en varkensschuren

Nog maar net vijf jaren hadden deze twintig gezinnen in de Zandvoort gewoond, toen hun huizen werden verwoest.

Van de 15 huizen en 10 dubbele woonhuizen was alleen de woning van Dorus Rasing grotendeels intact gebleven.

Luchtfoto 1945

Mathijs Buurman had nog een stenen schuurtje om in te wonen en Jo Sweeren kon nog wonen in een schuurtje dat bij hun verwoeste huis stond. Alle andere gezinnen moesten na de oorlog naar woonruimte zoeken.

Een tiental gezinnen kon bij familie terecht zoals de familie Roelofs-Ritmeijer die bij Piet Roelofs op het Hogevelde tijdelijke woonruimte kreeg.

Thee van Zagten kwam terecht bij Wim Barten op het Hogevelde, Jan Verkuil bij Hent Peters in de Kommerdijk en later nog bij Jan Burgers in het Galgendaal.

Toon Teunissen kon bij Hannes Hubbers in de Nijmeegsestraat terecht. Gert Hooijman bij van Moerkerk in de Molenstraat.

Frits Peters bij Hoedemaker in de Olyhorststraat. Hent, Jan en Dina Jeurissen bij Wim Flintrop in de Munnikhofsestraat en Nol Jeurissen bij Jan Flintrop in de Olyhorststraat. Gerrit Wessels kreeg bij Cornelissen in de Langstraat een plaatsje.

Wim Rasing vond woonruimte bij Derksen 'de Hamaker' in de Smidstraat.

Wim Rasing vond woonruimte bij Derksen "de Hamaker" in de Smidstraat. Gradus Gerritsen in de Woerdsestraat bij Albert Hoogveld.

Niek Schennink bij Timmermans in de Doornenburgsestraat en later bij Toon van den Heuvel op de Markt.

Hent Klaassen kon terecht in een schuurtje op "De Woerd" bij Jan Bus, zo ook Frans Sweeren en Toon Peters.

Hent Agelink is bij familie in Angeren ingetrokken en niet meer teruggekomen naar Gendt. Gerrit Teunissen vond woonruimte bij Verheijen aan het Kerkepad in Gendt.

Hent Hendriks trok in bij Gert Heusingveld aan de Doornenburgsestraat. Wilhelmina Teunissen-Jansen bij Jan de Vries in Flieren. Wim van den Brink in een schuurtje bij Boerstal. Piet Rutten kon bij Jan Cornelissen van het overzetveer terecht.

Herman Ederveen bij Job Hoogveld van "Kweeklust". Joseph Derks vond een schuurtje bij Stapel in Flieren over de Wetering.

Stef Janssen bij Juditha Lucassen-Wezendonk aan de Kapel. Gert Janssen bij Johanna Evers-Opgenoort in de Doornenburgsestraat. Wim Driessen woonde in de boomgaard van Thee van der Velden aan de Olijhorststraat.

Dirk Doornenbal vond een plaatsje bij Roel Huisman in de Polder. Bas Voermans bij Peters op de Dries. Herman van Wissen bij Hannes Janssen "Den Haastert" (Smidstraat), Nol van Alst bij Geris Cornelissen in Hulhuizen (Molenstraat).

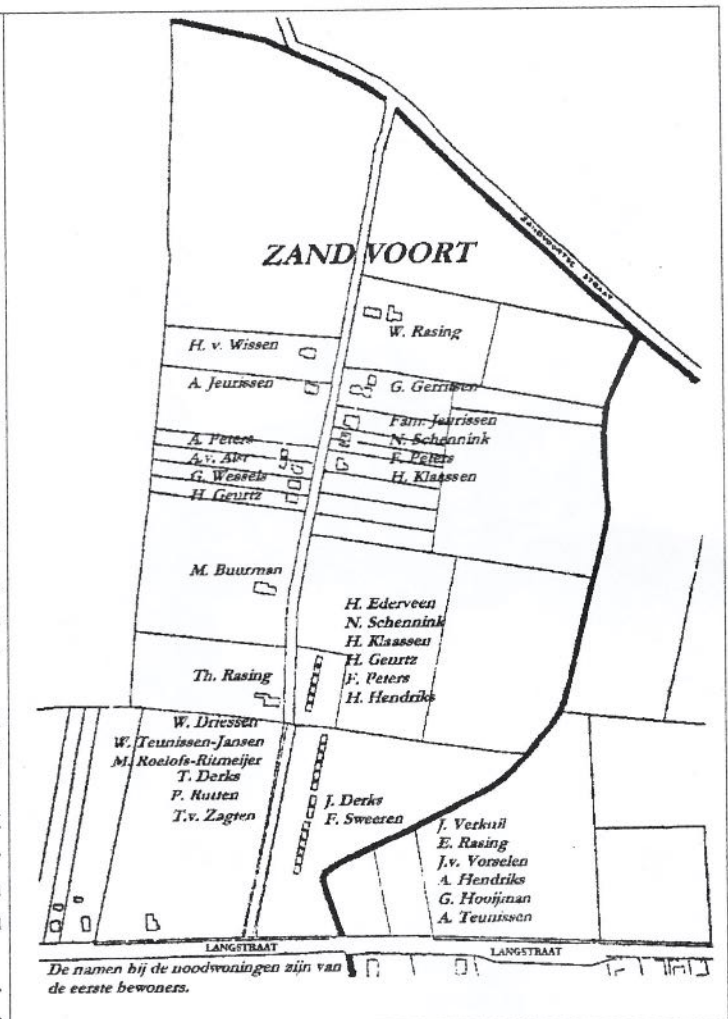
Hent Geurtz vond ruimte bij Dorus Rasing in de Zandvoort. En Toon Verkuil was op 5 mei 1945 overleden te Vorden.

Daarna

Begin 1946 waren een aantal noodwoningen klaar en konden de gezinnen die dat wilden, terugkeren naar de Zandvoort. Stef Janssen die in de Zandvoort al met een klein winkeltje in kruidenierswaren was begonnen, vestigde zich op de Raalt in een grotere noodwoning, zodat hij midden in Gendt zijn winkeltje kon voortzetten, de latere VIVO.

Wim Rasing en Herman van Wissen kregen een noodwoning. Nol Jeurissen een houten woning, Jan, Hent en Dina een noodboerderijtje.

Ondertussen werden in de Dijkstraat nieuwe woningen gebouwd, waarvan Gert Teunissen en Wim van den Brink gebruik maakten. Later zouden ook Thee van Zagten, Joseph Derks, Gert Hooijman, Bas Voermans en Piet Rutten in de nieuwe wijk Dijkstraat, Kleine Raalt, en Essenpasstraat een plekje vinden. Eind 1948 vertrokken weer twee families uit de Zandvoort: Toon Teunissen en Maria Roelofs-Ritmeijer.

Ze gingen wonen in de van Halstraat

Er werd weer nieuw gebouwd in de Zandvoort. Vanaf 1949 tot 1955 hadden de volgende families weer een nieuw huis op dezelfde plaats: M. Buurman, H. Geurtz, G. Wessels, A.v.Alst, N. Jeurissen, H.v. Wissen, W. Rasing, Fam. Gerritsen, Fam. Jeurissen, N. Schennink, F. Peters en H. Klaassen.

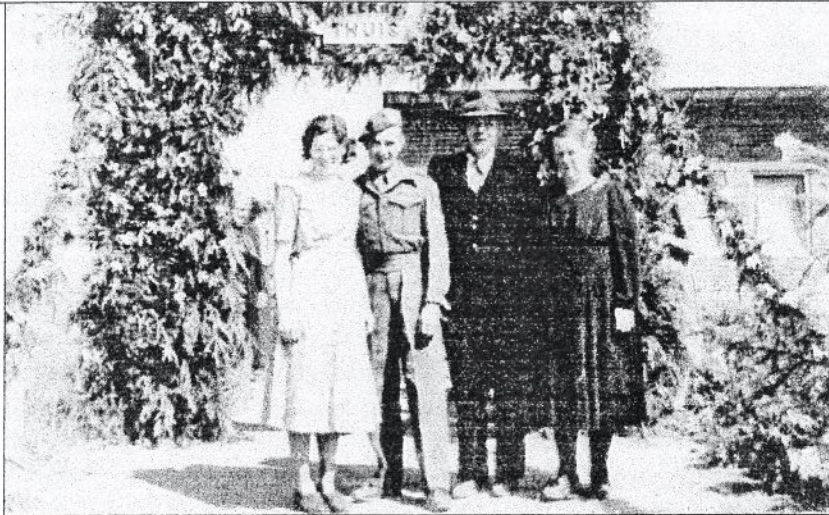
Geleidelijk aan vertrokken meerdere gezinnen naar de kern van Gendt en werden de noodwoningen weer bezet door meestal jonge paren.

Zandvoortse militairen

In de jaren 1949-1951 kwamen ook de militairen terug die uitgezonden waren naar Indië:

Wim Geurtz, Stef Verkuil, Piet Driessen, Gert Ederveen, Eef Rasing en Jo Hendriks. Er werden dan bogen gezet bij de woning van de ouders om de terugkeerden te begroeten en welkom te heten. Deze bogen waarvoor het groen meestal gehaald werd in Groesbeek, werden gemaakt bij Dorus Rasing. Bij het opbouwen en het afbreken van de bogen werd er een borreltje gedronken. Hierdoor ontstond er een hechte band onder de Zandvoortse bewoners.

Gert Ederveen
en Riet met de
ouders van Gert

Wim Geurtz met
zijn familie

Jan van Wissen

Voor de Tweede Wereldoorlog was Nol Jeurissen de voerman in de Zandvoort. Na de oorlog werd dat Jan van Majje. Jan stond met kar en paard en voor een paar centen voor iedereen klaar. In de zomer bracht hij dagelijks groenten en fruit van grote en kleine telers naar de veilingen in Ressen en in Elst. Hij reed hoofdzakelijk voor kwekers uit Gendt, Haalderen en Bemmel. Als er nog een plaatsje was op de kar was, mochten kinderen meerijden. Hooi, stro, kachelhout, mest, bijna alles vervoerde hij. Kleine tot middelgrote akkers ploegen, eggen, gras maaien, beerputten leeghalen, waren zijn bezigheden.

Klaassen 1990

Na het overlijden van Hendrik Veldkamp op 10 april 1989, die getrouwd was met Rieka Klaassen, bleef zij alleen in de Zandvoort achter. Daarom verkocht ze in 1990 haar huizen erf. Aan het bewerken van de vruchtbare grond was na 350 jaren een einde gekomen. De families Flintrop, Jeurissen, Terwint en Klaassen hebben de vruchten ervan geplukt.

Henk Klaassen

Johannes Gerrit Willem Merkus van Gendt als genie-officier

Iedereen die een beetje bekend is in Gendt weet de Hagevoort te vinden, de grote boerderij in het Galgendaal. Hagevoort en Galgendaal, twee historische plekken in het dorp. In de buurt van de tegenwoordige boerderij stond vroeger het Meekerens Huis. Op een oude kaart van rond 1620 is het prachtig ingetekend.

Nadat dit huis verdwenen was, verrees in 1850, waarschijnlijk op de fundamenten van Meekerens Huis de (eerste) Hagevoort. Het was een kasteel met vier torens. De bouwheer was Johannes Gerrit Willem Merkes.

Hij was op 21 februari 1798 geboren als zoon van Gerrit Willem Merkes, die op Huis te Gendt woonde en als rijke landbouwer in zijn onderhoud voorzag. In het publieke leven was hij rond 1800 assessor (wethouder) en burgemeester van Gendt.

De zoon zocht het niet in de Gendtse landbouw en politiek, maar ambieerde een carrière in het leger.

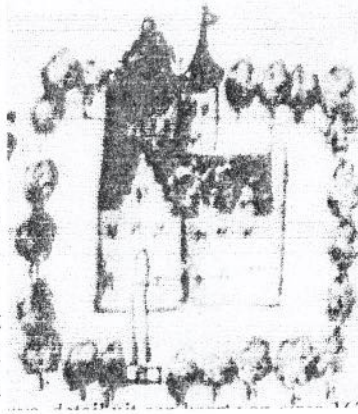
Hij diende als adjudant bij de koningen Willem II en Willem III. In 1830 nam hij deel aan de Tien-daagse Veldtocht tegen de Belgen.

Merkes was Nederlands eerste kapitein-ingenieur bij de genie te velde. Voor zijn verdiensten verhieft koning Willem II hem in 1846 bij Koninklijk Besluit in de adelstand. Om een en ander meer cachet te geven, voegde hij 'van Gendt' aan zijn naam toe en schreef zijn familienaam met een u in de tweede lettergreep: **jonkheer Johannes, Gerrit Willem Merkus van Gendt**. In het Nederlands Adelboek begint de stamreeks van de van oorsprong uit Duitsland afkomstige familie in 1683 en eindigt in 1916.

Op 10 oktober 1859, een jaar na zijn bevordering tot kolonel, overleed hij in Dordrecht. Zijn kasteel zou het nog negen jaar uithouden. In 1868 verkocht zijn zoon het aan twee kooplieden voor vijftienghonderd gulden. Of die zoon het een mooi kasteel vond is de vraag, want in het koopcontract stond dat het kasteel voor 1 november 1868 afgebroken moest zijn.

Merkes schreef een viertal boeken; een gaat er over het beleg van Maastricht in 1579 en drie over zijn werk als genieofficier. Hij was specialist op het gebied van vestingbouw en explosieven en dat zijn dan ook de onderwerpen van zijn publicaties.

Zijn eerste boek verscheen in 1827: 'Verhandeling over het uitslaan en inwateren van binnen-muren en holbogen'. Eerst noemt hij een paar, nogal voor de hand liggende voorwaarden op waaraan een bewaarplaats dient voldoen. Toegangen tot de maga-

zijnen moeten zoveel mogelijk aan de zuid- en oostzijde liggen en niet aan de vochtige westkant. Door bomen beschaduwde ingangen zijn goed, maar de bomen moeten niet te hoog zijn, omdat ze dan gemakkelijk bliksem aantrekken. Maar hij beschrijft ook, gebaseerd op (wetenschappelijk) onderzoek hoe waterdichte kelders gebouwd moeten worden. Geen detail gaat hem te ver. Zo legt hij uit hoe steenkalk-mortel bereid moet worden:

vier keer omscheppen in vier dagen en de werklui moeten schone klompen aan hebben. Er mag beslist geen korreltje klei in de specie komen, want dat kan de waterdichtheid van de steen aantasten. Stenen moeten waterdicht gemaakt worden met tras, een speciale mortelsoort.

Gewone klinkers zijn onbruikbaar, want uit onderzoek was gebleken dat een Waalsteen die zes uur lang in water van een duim diep had gestaan, driekwart liter vocht opnam.

Hij geeft precieze aanwijzingen voor het verglazen van stenen: 8/12 deel loodglit, 2/10 kalk, 1/12 keukenzout en 1/12 deel zuiver zand. En hij let ook op de centen, want stenen kunnen ook waterdicht of in ieder geval waterafstotend gemaakt worden door ze onder te dompelen in olie. Maar dat kost maar liefst twee cent per drie stenen.

De maten van metselstenen vindt hij onhandig; hij zag het liefst afmetingen van 24 bij 12 bij 6 cm, want dan waren ze het meest effectief te leggen.

Voor zijn in 1838 verschenen *'Verhandeling ter beantwoording der vraag: (...)'* kreeg hij een gouden medaille. Stond in het eerste werk vooral de strijd tegen het vocht in kruitmagazijnen centraal, hier schrijft Merkes over de opslag van het explosief zelf. Door middel van bouwtekeningen doet hij suggesties hoe groot de ruimten idealiter dienen te zijn, waarin het spul bewaard dient te worden, hoedie vaten of kisten het best opgestapeld kunnen worden, wat een goede ruimte is tussen de stapels. Om aan te tonen hoe gevaarlijk kruit is, begint hij dit boek met een rijtje van zo'n vijftig ontploffingen van buskruitmagazijnen en schepen in West-Europa. Als Nederlandse plaatsen noemt hij onder meer Delft (1654), Maastricht (1702) en Leiden (1807).

Hij is spaarzaam met het noemen van aantallen slachtoffers. In Avesnes kwamen in 1815 *'enige honderden'* mensen om het leven (en verwoestte de explosie alle huizen) en in Brescia in 1769 ruim drieduizend. Alle reden dus om het spul veilig op te bergen.

Hij pleit ervoor de nieuw te bouwen magazijnen gewelven te geven van drie voet dikte, zeg maar bijna een meter. Hij stelde zich goed op de hoogte

door Engelse, Franse en Italiaanse schrijvers te bestuderen.

Veiligheid is hem een lief ding waard, maar dat mag de militaire slagkracht niet al te veel aantasten. Zo heeft het uit veiligheidsoverwegingen de voorkeur om de verschillende componenten van buskruit - salpeter, houtskool en zwavel - afzonderlijk te bewaren en ze pas als de nood aan de man komt snel samen te voegen. Nadeel is echter dat de snelle bereiding door koken de explosieve kracht van het buskruit met een kwart vermindert. Veilig is ook het kruit op te bergen in waterdichte kisten, aan de binnenkant met tin of koper, en die onder te dompelen in water. Bij een ontploffing neemt het water een deel van de vrij gekomen energie op, maar daar staat tegenover dat de chemische werking van de beide metalen het buskruit aantast. Geen kleinigheid laat hij onbesproken, zelfs het aantal duigen van een ton (12) is van belang.

Het derde boek is strategisch van aard; *Eenige beschouwingen rakende het verband tusschen het leger en onze verdedigingswerken van een eenvoudig, krachtig, steeds gereed en geconcentreerd stelsel van landts-verdediging*. (Een lange naam, maar die haalt het nog niet bij het boek waarvoor Merkes de medaille kreeg, want daarvan beslaat de titel een hele pagina.) Hij is boos, omdat *'de geest van het volk tegen het leger gericht (is)'*. Het volk heeft te weinig voor de verdediging van het land over: het aantal manschappen is verminderd en er is bezuinigd op materieel, voeding, huisvesting, toelagen en administratie. Waar hebben we dat meer gehoord!

In onze streken noemt hij als voorbeeld de verwaarlozing van fort Knodsenburg in Lent en de versterking Geldersoord op de splitsing van de Rijn en IJssel

Hij hekelt het slechten van de wallen rond de steden om ze *'in tuinen en dreeven te herscheppen'*. Overigens relativeert hij zijn kwaadheid een beetje, want hij weet natuurlijk ook wel dat de oorlog tegen de Belgen (1830-1839) de bodem van de schatkist in zicht gebracht heeft.

Maar het moet niet te bar worden: *'(..)wij zouden dan het Vaderland, dien dierbaren grond, grotendeels aan den zee ontwoekerd, met stroomen bloeds in een tachtig jaren strijdens vrij gevochten (..)*, aan de vijand laten.

We moeten niet zo simpel zijn te denken dat de grote rivieren het land vrijwaren van invallers; kijk maar naar de invasies van de Fransen in 1672 en 1795 en de Pruisen in 1787.

De landsverdediging moet op twee pijlers rusten, twee verdedigingslijnes en een defensief leger.

De binnenste linie moet lopen van Breda, Geertruidenberg, Heusden, 's-Hertogenbosch, Grave en Nijmegen en Arnhem naar de Zuiderzee, waardoor het

hart van het land beschermd is. Binnen deze linie ligt nog een binnenfrontier: van Naarden via Utrecht naar Vreeswijk én een buitenfrontier met daarin een centrale rol voor de Grebbelinie.

Als we bedenken dat Merkes dit plan in 1842 lanceert, bijna honderd jaar voor de Tweede Wereldoorlog, kan Merkes niet van gebrek aan strategisch inzicht beschuldigd worden.

De tweede ring begint in Bergen op Zoom en loopt via Steenberghe, Willemstad en Venlo naar het Noorden met Coevorden, Bourtange en Groningen als versterkte steden.

Die vooruitziende blik die hij had over de Grebbelinie, vinden we ook in de opvatting over de taak van de Nederlandse krijgsmacht. Het moest een defensief leger zijn dat in staat zou zijn onze neutraliteit te garanderen *'in een conflict tusschen bijvoorbeeld Frankrijk en Duitschland'*.

Dat conflict kwam er inderdaad in 1870, 27 jaar na het verschijnen van zijn boek. En erger, de spanningen tussen die twee grote buurlanden zouden in de twintigste eeuw nog wel iets anders laten zien. En de neutraliteitspolitiek gaf Nederland pas in 1940, noodgedwongen, op.

Merkes is een practicus; hij komt niet alleen met plannen, maar doet er een kostenplaatje bij. In de allereenvoudigste uitvoering zou het neerkomen op een kleine dertig miljoen gulden. Zelfs hij zag dat het een kwestie van lange adem zou worden.

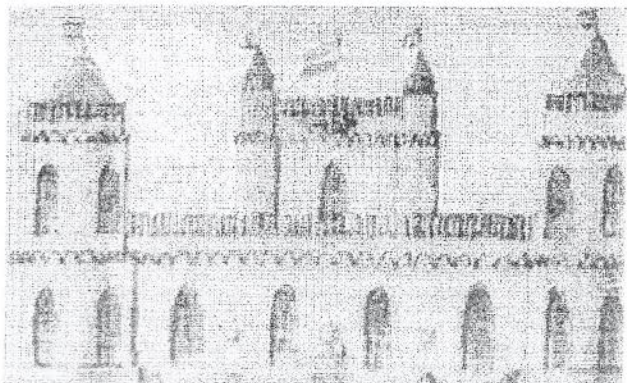
Geert Visser

Literatuur

Merkes, J.W.G., Verhandeling over het uitslaan en inwateren van binnen-muren en holbogen en ter bevordering eener matige droogte, voornamelijk binnen die gebouwen, tot het bergen van buskruit en levensmiddelen bestemd: met eenige sc.heikundige aanteekeningen, Nijmegen 1827.

Merkes, J.W.G., Verhandeling ter beantwoording der vrage: welke doelmatige veranderingen zouden kunnen gemaakt en in werking gebragt worden, zoowel ten opzichte der bomvrije en niet bomvrije magazijnen (...), Utrecht 1838.

Merkus van Gendt, J.W.G., Eenige beschouwingen rakende het verband tusschen het leger en onze verdedigingswerken, uit het oogpunt van een eenvoudig, krachtig, steeds gereed en geconcentreerd stelsel van landsverdediging, 's-Gravenhage 1843.

Harmonie en Schutterij

In de gemeentegids van de gemeente Lingewaard staan drie harmonieën genoemd met de naam St Caecilia. Deze zijn:

Harmonie St. Caecilia Angeren,
Harmonie St. Caecilia Doornenburg en
RK Harmonie St. Caecilia Gendt.
Bovendien is er in Gendt een RK Herenkoor St. Caecilia.

Gegeven moment werd ik benieuwd naar St. Caecilia en meteen moest ik uiteraard ook weten was er met een zekere Bastiaan of Sebastianus van onze schutterij aan de hand is geweest.

In de Katholieke Encyclopaedie, 2e druk, 1953, vond ik nadere informatie, die ik hierbij ook aan u wil doorgeven.

Harrie Scholten

Caecilia.

Van het leven der Heilige Caecilia is weinig met historische zekerheid bekend. De enige bron is de **Passio** (Martelaarsacten), welke geheel en al op legendarische grondslag berust en geschreven schijnt ca. 500. Volgens deze bron stamt Caecilia uit het adellijke Romeinengeslacht der Caecilii. Tegen haar wil aan de heiden Valerianus .ten huwelijk gegeven. Door haar toedoen bekeerde die zich deze met zijn broeder Tiburtius.

Paus Urbanus doopte hen, maar na enige dagen werden alle drie gevangengenomen door de prefect Almacbius. De beide broers werden onthoofd en ook C. werd, nadat men tevergeefs getracht had haar te verstikken in haar badkamer, na enkele dagen onthoofd. Haar huis had zij vermaakt als kerk aan de Romeinse Christengemeente. Dit moet gebeurd zijn in de 1e helft der 3e (of misschien ook 4e) eeuw.

Waarschijnlijk is C., die de marteldood stierf, een andere als de C., die haar huis aan de Kerk schonk. Langzamerhand heeft men deze twee Caecilia's geïdentificeerd en op deze persoonsverwarring is waarschijnlijk de latere Passio gebaseerd. Mede ten gevolge van deze verwarring werden in de 9e eeuw de lichamen der H.H. Caecilia, Tiburtius, Valerianus e.a. overgebracht naar de titelkerk van Caecilia. Bij de vernieuwing dezer kerk vond men in 1599 haar lichaam in de bekende houding (liggende op de rechterzijde), welke Maderna inspireerde tot zijn beroemd marmere werk.

Voor het kerkelijk Officie diende de **Passio** als grondslag. Een onvolledig overgenomen en daardoor verkeerd begrepen passage hieruit werd aanleiding, dat Caecilia de patrones der muziek zou worden.

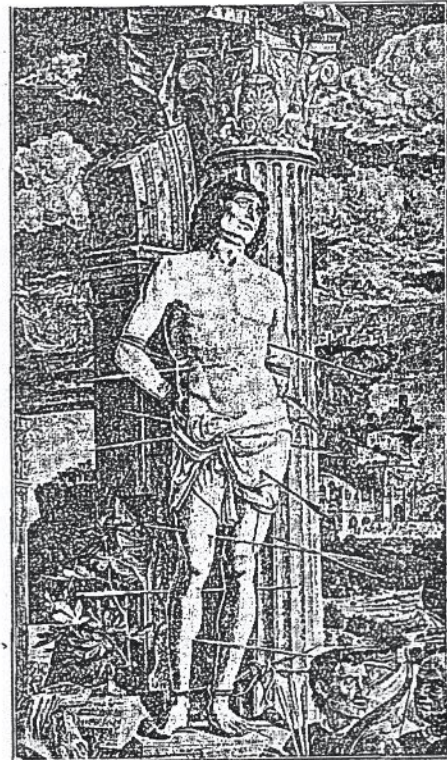
Sebastianus.

Heilige en martelaar, waarschijnlijk onder keizer Diocletianus (284-305). Een historisch onbetrouwbare legende uit de 5e eeuw verhaalt, dat hij officier was in de keizerlijke lijfgarde, om zijn geloof met pijlen werd doorschoten en voor dood bleef liggen, doch door de zorgen van de Christenweduwe Irene herstelde, waarna hij opnieuw gevangen genomen en met knuppels gedood werd.

In ieder geval was zijn graf, naast dat van paus Fabianus (catacombe Via Appia), reeds vroeg het voorwerp van bijzondere verering.

Erboven werd de Apostel-basiliek gebouwd (midden 4e eeuw), die later de basiliek van St. Sebastianus werd genoemd.

Sebastianus wordt vereerd als patroon tegen de pest (die onverhoeds als een pijl de mens treft) en van boogschutters en schutterijen. Overal zijn er talrijke afbeeldingen van zijn martelaarschap.

St. Sebastiaan. Schilderij, Louvre, Parijs.

Graftombe van St. Caecilea in Rome

Aanwinsten

Wij ontvingen:

Van Jan Eltink, een in de tweede Wereldoorlog vervaardigde tafelcarbidlamp, zo goed als nieuw (nooit gebruikt).

Van Jan Knuiman, krantenknipsels, oude kaart van Nederland, oude catalogussen van het Rijksarchief Gelderland, 17 bidprentjes en een 8 centimeter dikke stapel uitgeknipte overlidensadvertenties van Gendtse mensen.

Van de voorzitter van het Sebastianusgilde, 2 dvd's over het kersenfeest 2005.

Van mevr. Gloudemans - Hagemans, een aantal oude sketches.

Van de familie Saris, een zeer groot aantal geschiedenisboeken.

Van Maja Braam-Hetem, 502 bidprentjes, deels van voormalig koster Melchers.

Van Nellie de Haan-Rensen, 87 bidprentjes.

Van Rina Peters-Ederveen, 235 bidprentjes, 7 jaarprogramma's ouderenvereniging, en programmaboekjes van de "Waskniepers".

Van Ben van Luenen, 70 bidprentjes.

Van Els Rotmans-Rensen, foto A-junioren van de Bataven, van begin vijftiger jaren en 3 bidprentjes.

Van de Historische Kring Doornenburg, 8 bidprentjes en later nog eens 68 stuks.

Van Ellie Campschreur, klassenfoto's en foto's Molenwijk.

Van Berry Rensen, antiek glas voor een gebroken ruit van het ronde raam in de raadzaal.

Van Ton Engels, Bommel, een Epson printer. Helaas was een goede aansluiting niet mogelijk.

Van mevrouw Smit, Korte Akker in Druten, een Braun filmprojector.

Van Tom Nahon, 5 boeken van Gendtse auteurs: Frank Goossen, Noud Bles, Esther Gerritsen, daarnaast nog meer dan tien andere boeken.

Van Willie Rademakers, een boek: Grepes uit de Gendtse Historie.

Van Gerard Sommers, (HK Bommel): Een mooie Bommelse maandkalender 2006.

Van Reichsmuseum Emmerich, kopie van een artikel over een explosie, alsmede een foto.

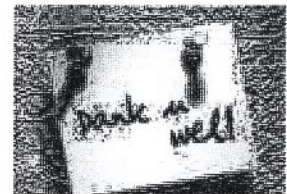
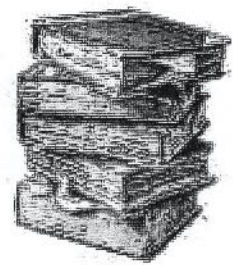
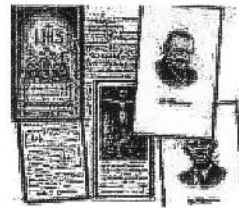
Van Els Rotman-Rensen, foto's en meer van voormalige Groentezaak in de Dorpstraat, waar thans de ABN-Amro bank is.

Van Cor Dinnissen, 3 lustrumboeken (1985, 1999, en 2005), uitgave van Kwartier Nijmegen der Nederlandse Genealogische Vereniging.

Van Mw Otto-van de Lely, een curioze boekenlegger.

Verder spullen die Yvonne de Boer in haar artikel Mensen wensen verwoorde.

Dat wij dankbaar zijn, zult u wel begripen.

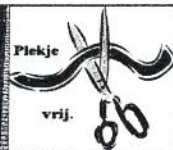
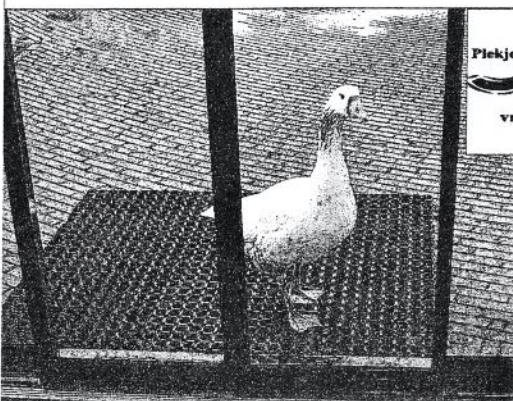

Er werd ons een vraaggesteld, of wij nog niet genoeg bidprentjes hebben. Het antwoord is "Nee hoor".

Exemplaren van rondom Gendt 'thuishorende' overledenen gaan naar de betreffende historische kringen.

Voor dubbele exemplaren hebben we mensen die verzamelen.

In de laatste bestuursvergadering hebben een besluit moeten nemen, dat wij in ons gebouw wegens het ontstaan van ruimtegebrek, alleen "**handzame**" goederen die een historische waarde hebben of kunnen krijgen, in bewaring zullen nemen. Mocht de situatie in de toekomst binnen de gemeente Lingewaard, qua ruimte, zich in positieve zin ontwikkelen, dan zullen wij daar zeker op inspelen.

Ook deze gans had goede voornemens voor het nieuwe jaar. Een bezoekje aan de sporthal leek hem wel wat. Alleen wordt hem sinds begin januari categorisch de toegang tot de hal geweigerd. Vertwijfeld houdt hij een hongerstaking op de mat. Ook op die manier zal uiteindelijk het vet verdwijnen, tenzij medelijdende sporters hem wat toeschuiven. Zelfs de meest autochtone inwoner van Gendt, waaraan onze plaats nota bene zijn naam dankt, blijkt dus nog gediscrimineerd te worden.

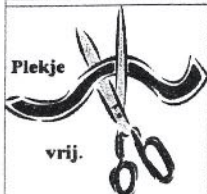
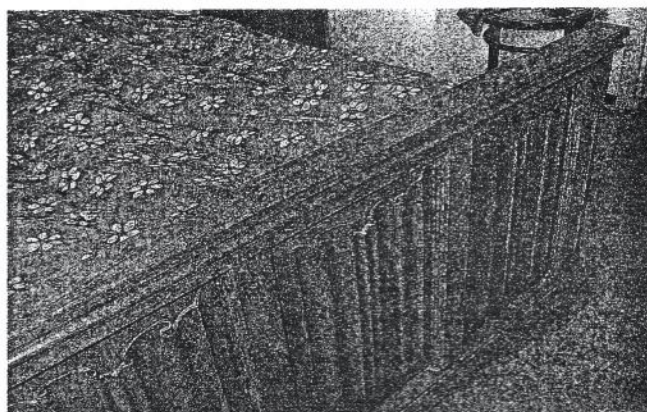
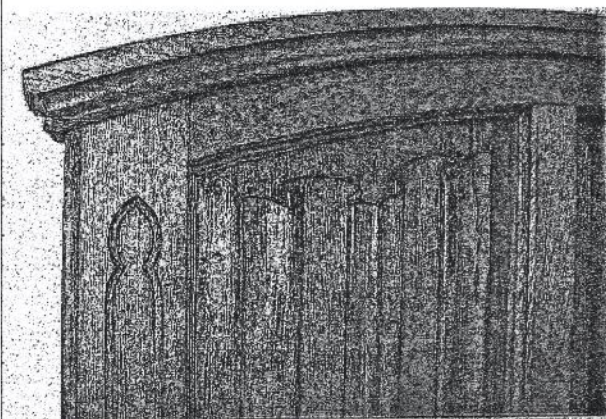
Reacties van leden

In Marktpraat nummer 3 van 2004 stond in een verhaal over ene Hendrik Folmering, dat hij als vaktimmerman honderd jaar geleden mooie betimmeringen en deuren met houtsnijwerk had gemaakt voor de toen nieuwgebouwde R.K. kerk.

Ons lid Peter Langen vertelde, naar aanleiding van dat artikel, dat zijn schoonvader, Piet van der Velde, na de 2e Wereldoorlog als timmerman met zijn aannemersbedrijf begonnen is. Hierbij mocht

hij uit de ruïnes van de in de oorlog verwoeste kerk, hout halen. Van dit hout heeft hij een kast gemaakt, een ledikant, een kinderbed en een voordeur met ijzerbeslag, ook uit de kerk.

De resultaten zijn nu al 60 jaar in het bezit van de familie gebleven. Onderstaande foto's geven het vakmanschap van zowel Folmering als van van de Velde aan.

OPROEP. Graag ontvangen wij van onze leden foto's ter leen van Gendtse meisjesschoolklassen om te kopiëren. Wij willen de foto's gebruiken voor tentoonstelling en/of archief.

Leden

wegens overlijden hebben we afscheid moeten nemen van onze leden
Eef Rasing en Johan Weghorst.

Wij wensen de nabestaanden veel sterkte bij de verwerking van het hun overkomen verlies

Na een leven vol liefde en hartelijkheid voor ons en allen die hem gekend hebben en tot het laatst toe betrokken bij alles wat hem dierbaar was, is steunend op een diep geloof, in de leeftijd van 80 jaar, op 16 december 2005 van ons is heengegaan onze lieve pa en opa

**Eef Rasing
Everardus Johannes**

Ridder in de Orde van Oranje Nassau

sinds 5 juni 2000 weduwnaar van
Hendrika Margaretha Kregting

Dankbaar voor het vele goede wat wij van hem mochten ondervinden, geven wij kennis dat na een liefdevolle, kortstondige verzorging in verpleeghuis "de Linge Hof" te Bemmeler van ons is heengegaan mijn lieve man, onze zorgzame papa en trotse opa

**Johan Weghorst
Johannes Joseph Antonius**

echtgenoot van

Delia Pruyn

☆ Hertme, 27 juli 1925

† Bemmeler, 17 december 2005

Oud en nieuw nieuws

Ganita mare is het contactorgaan van de Historische Kring Gende.

Het lidmaatschap van de H.K.G. bedraagt € 15.= per jaar.

Daarnaast heeft u de keuze om een abonnement te nemen op het jaarboek "Terugblik", dat onder auspiciën van 5 historische verenigingen uit de Betuwe in 't late najaar wordt uitgegeven. De kosten van dit abonnement zijn € 6.=. (Minstens € 3.= voordeel ten opzichte van de losse verkoop).

Ganita mare verschijnt drie maal per jaar voor de 465 aangeslotenen en 27 ruilleden en instellingen. Samen dus 492

De vaste openingstijden van ons onderkomen zijn van september tot en met juni: elke maandagavond van 20.00 uur tot 22.00 uur en elke woensdagmorgen van 9.30 uur tot 12.00 uur.

Welkom nieuwe leden

Uit Gendt, tenzij anders vermeld

Susan Leenders

Th Benning

JGM de Haan

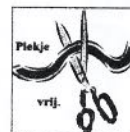
BWP Sweeren

W Geurtz

Mw A van Huystee

Carel Stapel, Breda

'n Hofstèèj, zo groot da'j um mèt één immer waoter kun nat gooie.

(Hoorden we van Wim Krechtling)

Colofon:

Secretariaat: Yvonne de Boer

Waterwolf 31

6681 TH Bemmeler

☎ 0481 422400

e-mail historischekringgente@betuwe.net

Redactie Ganita mare: Harrie Scholten

H.Braamstraat 2

6691 ZD Gendter

☎ 0481 421503

website

www.historischekringgente.nl

**Huisvesting: in Villa Ganita
Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendter**

Betalingen:

Hist.Kring Gende te Gendter

bank 1164 26 705 giro 23 35 165

Welkom op de maandagavond vanaf 2000 uur en op de woensdagmorgen vanaf 0930 uur.

Al is het alleen maar voor de koffie

De aangekondigde lezing over genealogie wordt gehouden op
woensdag 22 maart 2006.

U bent dan om 20.00 uur welkom in Villa Ganita, Nijmeegsestraat 19, Gendt

Stadswandeling door Nijmegen met aandacht voor de Benedenstad

Zien we u zondag 21 mei 2006 om 14.00 uur ook bij het Waaggebouw in Nijmegen?

U kunt ook vanuit Villa Ganita vertrekken zodat u kunt carpoolen, u wordt dan om 13.00 uur verwacht.

Tot dan!